

Helsingin
työväenopisto

Toimintakertomus 2016

HELSINGIN KAUPUNGIN SUOMENKIELINEN TYÖVÄENOPISTO

Toiminta- **AJATUS**

Työväenopisto tarjoaa aikuisille itsensä kehittämisen ja elinikäisen oppimisen mahdollisuuksia – tietoa, taitoa, elämyksiä – sekä edistää yksilön ja yhteisön hyvinvointia vapaan sivistystyön arvojen pohjalta.

ARVOT (päivitetty 2016)

- asiakaslähtöisyys ja toisten kunnioittaminen
- yhdessä tekeminen
- avoimuus ja rehellisyys
- oppiminen

VISIO

Helsingin työväenopisto on rohkea ja arvostettu aikuisopetuksen suunnan-
näyttävä lähellä ihmistä.

Organisaatio 2016

SISÄLLYSLUETTELO

Työväenopisto vuonna 2016 – rehtorin katsaus	4
Tavoitteet ja niiden toteutuminen	5
Vuoden 2016 kohokohtia	6
Henkilöstö vuonna 2016	9
Johtokunta vuonna 2016	11
Organisaatiouudistus ja sidosryhmäyhteistyö	12
Opetus vuonna 2016	14
Kielet ja tietoaaineet	16
Taideaineet	17
Taitoaineet	19
Asiakaspalvelu- ja hallinto-osasto	21
Kehittämispalvelut	22
Tieto- ja viestintäpalvelut	23
Toimistopalvelut	25
Tilapalvelut	25
Kehittäminen, hankkeet ja kansainvälinen toiminta vuonna 2016	26
Talous vuonna 2016	30
City of Helsinki Adult Education Centre 2016	33
Tilastoja	35

MUUTOKSIA ja uusia alkuja

HELSINGIN TYÖVÄENOPISTO VUONNA 2016

Vuosi 2016 oli työväenopiston 102. toimintavuosi. Toiminnan kehittämisen kannalta tärkeimmiksi teemoiksi nousivat opetuksen painopisteiden määrittelyyn tähtäävä hanke, oppiainekohtaisten opetussuunnitelmien työ ja Maunula-talon toiminnan suunnittelu ja käyttöönotto. Vuonna 2016 toteutettiin myös opiston oma organisaatiouudistus ja jatkettiin Helsingin kaupungin johtamis-uudistuksen valmistelua, joiden johdosta järjestettiin paljon henkilöstökokouksia ja virallisia kuulemistilaisuuksia.

Työväenopisto on osa kasvatuksen ja koulutuksen toimialaa 1.6.2017 alkaen. Yhdessä Helsingin kaupungin lukioiden ja ammatillisen koulutuksen kanssa työväenopisto muodostaa yhteisen palvelukokonaisuuden. Hallinto- ja tukipalvelut siirtyvät hallinnollisesti toimialan hallintopalveluihin, mutta käytännössä asiakaspalvelu ja muut tukitoiminnot jatkuvat opiston tarpeen mukaisesti. Johtamis-uudistus on iso muutos henkilökunnalle. Asiakkaille muutokset näkyvät asiakaslähtöisempänä toimintana tulevaisuudessa. Työväenopiston tavoitteena on edelleen tehdä hyvää yhteistyötä yli

toimialarajojen myös kaupungin muiden toimijoiden ja yhteistyökumppaneiden kanssa.

Vuoden 2016 toimintamenojen toteuma oli **15,4 M euroa**, joka ylitti talousarvion **0,3 M eurolla**. Ylitys johtui muun muassa aiempaa useammasta toteutuneesta kurssista, erityishinnoiteltujen kurssien määrän lisääntymisestä, ulkopuolista rahoitusta saaneista hankkeista sekä vuosilomakorvausten maksamisen muuttuneesta aikataulusta. Tuloja kertyi **2,3 M euroa**, mikä oli **0,2 M euroa** budjetoitua enemmän.

Opetustunteja toteutettiin 104 498 tuntia, mikä ylitti sitovan tavoitteen **1 998 tunnilla**. **Kursseja järjestettiin 4 877 kappaletta** ja opistossa pidettiin **298 maksutonta yleisluentoa**. Kurseille osallistui yhteensä **82 783 kurssilaista**, mikä ylitti 78 000 kurssilaisen tavoitteen (nousu vuodesta 2015 + 5 400 kurssilaista). Helsingiläisistä yli 16-vuotiaista noin 7 % opiskelee työväenopistossa, keskimäärin jokainen heistä 2,5 kurssilla. Kurssilaisista noin 9 % tulee muualta kuin Helsingistä.

Kiitän lämpimästi henkilökuntaa, opiskelijoitamme sekä johtokuntaa kuluneesta vuodesta. Tulevaisuudessa työväenopisto tarjoaa elinikäistä oppimista isommissa puitteissa, kuitenkin edelleen vapaan sivistystyön toiminta-ajatuksen mukaisesti.

*Taina Saarinen,
rehtori*

TAVOITTEET JA NIIDEN TOTEUTUMINEN 2016

Opiston toiminnan lähtökohtana on kasvat-
taa aikuiskoulutuksen ja elinikäisen oppi-
misen merkitystä työssä käyville sekä työ-
elämän ulkopuolella oleville. Opisto tarjoaa
erilaisissa elämäntilanteissa oleville aikuisille
kohtaamis- ja vuorovaikutusmahdollisuuksia
oppimisen äärellä. Opiston lähes 4 900
kurssia ja sadat yleisöluennot, tapahtumat ja
muut tilaisuudet toteuttavat näitä tavoitteita.

Opetuksen johtamiseen on kiinnitetty viime vuosina
erityistä huomiota. Tavoitteiden asettaminen ja seuraami-
nen on erityisen tärkeää, kun puhutaan tuhansista
kursseista, joita toteuttavaa henkilökuntaa on yli 1 000.
Opisto on viime vuosina kirjannut entistä laajemmin
oman työnsä perusteita osana opetuksen johtamisen
kehittämistä. Yleinen **opetussuunnitelma** ja **tun-
tiresurssien jaon perusteet** -kehittämishankkeet
ovat tästä keskeisiä esimerkkejä. Myös tavoitteiden ja
tulosten kehittynyt dokumentointi antaa konkreettista
pohjaa keskusteluille ja jatkokehittämiselle. Opetuksen
tavoitteita ja niiden toteutumista esitellään luvussa
Opetus vuonna 2016, sivu 14. Kaiken kaikkiaan lähes
kaikki asetetut tavoitteet toteutuivat toimintavuonna.

Opiskelijan näkökulmasta opistolla oli tavoitteena edelleen pitää kurssimaksut edullisina, mikä toteutuikin. Kurssimaksujen alennuspolitiikka laajeni edelleen. Työväenopiston johtokunnan päätöksellä päätoimiset **opiskelijat saivat uutena ryhmänä syksystä 2016 alkaen 50 % alennuksen kurssimaksusta**. Lisäksi toteutettiin aiempaa enemmän erityishinnoiteltujen eli nettobudjetoitujen kurssien (ns. ERI-kurssit) tarjontaa ja toimintamallia. Puoleen hintaan kursseille osallistuneiden sekä kurssimaksusta vapautettujen määriä käsitellään luvussa **Toimistopalvelut** sivu 25. Opiston viestinnän kehittämistä, jonka painopisteenä oli sähköisen viestinnän lisääminen, esitellään luvussa **Tieto- ja viestintäpalvelut** sivu 24.

Kaupungin johtamisudistukseen sekä erityisesti lukiot ja ammatillinen koulutus ja vapaa sivistystyö -palvelukokonaisuuden (LAV) valmisteluun osallistuminen oli tärkeää etenkin johtamisen näkökulmasta. Rehtori **Taina Saarinen** veti valmistelun alatyöryhmää yhdessä opetusviraston nuoris- ja aikuiskoulutuslinjan johtajan **Arja Kukkosen** kanssa.

Opiston sisäisessä johtamisessa tapahtui merkittävä muutos 1.4.2016, kun asiakaspalvelu- ja hallinto-osastot yhdistettiin yhdeksi osastoksi. Muutos tapahtui johtosäntömuutoksena, jonka Helsingin kaupunginvaltuusto vahvisti kokouksessaan 17.2.2016.

Maunula-talo valmistui loppuvuonna ja varsinainen käyttöönottopäivä oli 22.12.2016. Vuokranmaksu alkoi 1.12.2016. Opiston henkilökuntaa siirtyi Maunula-taloon, ja samalla Oulunkylätalon ja Kaapelitehtaan asiakaspalvelutoimistot lopetettiin.

Talousarviosuunnitelmasta poiketen työväenopiston johtokunta päätti pitää Oulunkylätalon tilat täysiaikaisesti vuokrattuina tiloina ja päätti, että Kuvataidekeskus Hapen tiloista luovutaan 31.5.2017.

Kesällä 2016 työväenopistolle tuli tieto, että opisto joutuu luopumaan Kaapelitehtaan tiloista lähivuosina.

Palveluverkkosuunnitelmia alettiin päivittää siten, että Hapen ja Kaapelitehtaan tiloille saadaan järjestettyä korvaavat tilat.

Opiston tuottavuus kehittyi erinomaisesti ja tulospalkkiokriteerit täyttyivät. Tulospalkkiota ei voitu kuitenkaan jakaa, sillä talousarvion määrärahaa ei säästynyt.

Laatujärjestelmän valmistumista jatkettiin ja EFQM-mallin mukaisesti toteutetussa itsearvioinnissa opisto sai 330 pistettä. Arviointikeskusteluun osallistui ulkopuolinen Laatukeskuksen asiantuntija.

Tavoitteen mukaisesti **Kunta10**-tulokset parantuivat edellisestä kyselystä (2014), mutta työyhteisömittarit ja erityisesti työkaverin tukeminen ja vuorovaikutus kaipaavat yhä kehittämistä.

Ympäristötyö ja kestävä kehitys

Työväenopistolle valmisteltiin oppinnäytetyönä ekotuki-alkukartoitus. Työväenopistolla on ekotukikoulutuksen suorittaneita opistoasiain, mutta ei toimipistekohtaisia ekotukihenkilöitä. Ekotukiasiat ovat toimipisteissä kuitenkin hyvällä tasolla. Monitoimitaloissa kehitetään hallintokuntien yhteistä ekoasioihin paneutumista: sähkön-, veden- ja lämmönkulutuksen seuranta ja toimenpiteitä energiankulutuksen vähentämiseksi ja lisätään kierrätys- ja energiajäteasioita sekajätetuormituksen vähentämiseksi.

Paperinkulutuksesta tehtiin toimintavuonna toimipistekohtainen selvitys, jonka mukaan Opistotalossa ja Stoassa A4-tulostus väheni edellisestä vuodesta 60 %. Monitoimilaitteiden tulostusasetuksiin ohjelmointiin automaattisena mustavalkotulostus ja kaksipuoleisuus.

Luokkia on varustettu järjestelmällisesti nykyaikaisin av-laittein ja dokumenttikameroin. Lisäksi opettajat ovat siirtyneet jakamaan oppimateriaaleja sähköisesti.

Silkkikutomossa otettiin käyttöön henkilöstölle asiointia varten polkupyörä (ks. kuva sivu 5), joka on ollut aktiivisessa käytössä. Hankinta tehtiin kaupungin kierrätyskeskuksesta, jossa käytettyjä ja hylättyjä pyöriä kunnostetaan kierrätysosista toimiviksi kulkuvälineiksi. Helsingin ympäristökeskukselle toimitettavaan ympäristöraporttiin täydennettiin tiedot asiakaspalvelu- ja hallinto-osaston osalta.

Opisto ei ole määrittänyt merkittäviä ympäristöriskejä, sillä riskien minimointiin on jo vuosia kiinnitetty huomiota. Opetuksen yhtenä tavoitteena on lisätä kaupunkilaisten ympäristötietoisuutta järjestämällä lyhytkursseja ja maksuttomia yleisluentoja luonto- ja ympäristöteemoista. Lisäksi järjestetään ympäristöteemaisia retkiä. Vuonna 2016 luentoja, kursseja ja retkiä tarjottiin kaikille avoimen opetuksen lisäksi myös eri kohderyhmille, kuten perheille ja maahanmuuttajille. Yhteensä opetusta toteutettiin **178 tuntia** ja tarjontaan osallistui lähes **500 opiskelijaa**.

Luonto- ja ympäristöteemaisten luentojen ja kursien lisäksi ympäristökasvatuksellisia aiheita käsiteltiin useiden eri ainealojen kursseilla. Monissa aineissa ympäristöaihe niveltynyt helposti opetuksellisiin kokonaisuuksiin joko sisällöllisesti, ilmiönä tai vaikkapa käytettävien materiaalien kautta. Ympäristöarvojen huomioiminen näkyy opetuksessa mm. omien valintojen vaikutuksen pohtimisena, kansalaisena ja kuluttajana toimimisen käsittelynä, ympäristöystävällisempien opetusmateriaalien ja -välineiden sekä raaka-aineiden käyttämisenä, opetusmateriaalin kierrätyksenä, hävikin vähentämisenä sekä yleisenä tietämyksen lisääntymisenä.

Vuoden 2016 KOHOKOHTIA

HUOMION KESKIPISTEESSÄ IRAK JA SYYRIA JA MISTÄ PAKOLAISET TULEVAT SUOMEEN?

Turvapaikanhakijat olivat vuonna 2016 keskeinen yhteiskunnallinen kysymys. Opistossa järjestettiin muun muassa 13.1. Irakia ja Syyriaa käsittelevä kulttuuri-ilta ja 4.–25.4. Mistä pakolaiset tulevat Suomeen? -luentosarja. Välimeren alueen kulttuuri-illassa asiantuntijat ja Suomessa asuvat irakilaiset ja syyrialaiset kertoivat maiden kulttuurista. Tapahtumien ja luentosarjan tarkoituksena oli avartaa yleistä käsitystä, minkälaisista oloista Suomesta turvapaikkaa hakevat pakolaiset tulevat. Luentoja lisäksi kulttuuri-illassa harjoiteltiin perinnetansseja sekä maisteltiin irakilaisia ja syyrialaisia pieniä makupaloja.

PRESIDENTTI TARJA HALONEN NAINEN JA VALTA -LUENTOSARJAN KUNNIÄVIERAANA

Opistotalossa kuultiin 18.1.–15.2. viiden luennon luentosarja, jossa käsiteltiin suomalaisten naisten poliittisia oikeuksia ja äänioikeuden saantia vuonna 1906 sekä naisten asemaa päätöksentekijöinä 1900-luvulta nykypäiviin. Sarjan päätöksenä 15.2. kuultiin presidentti *Tarja Halosen* luento naisista vallan kahvassa. Kommenttipuheenvuoron esitti apulaiskaupunginjohtaja *Ritva Viljanen*.

HELSINGINKADUN FILHARMONIKKOJEN KONSERTEISSA HUIPPUSOLISTEJA JA KANSAINVÄLISIÄ KUOROJA

Helsinginkadun Filharmonikkojen talvikonserteissa 17.–19.2. Tapiolasalissa ja Opistotalossa kuultiin orkesterimusiikin merkkiteoksia eli *Richard Wagnerin* Valkyyrioiden ratsastus ja *Gustav Holstin* Planeetat. Mukana Valkyyrioissa ja Planeettojen loppukuorossa oli kahdeksan oopperalaulajaa. Kevätkonserteissa 13.–

14.5. TempPELLiaukion kirkossa ja Opistotalossa solistina esiintyi pianotaiteilija **Marko Hilpo**. Pääteoksena kuultiin Sibeliuksen 6. sinfonia. Syyskonsertit pidettiin 19.–20.11 Espoon Olarin kirkossa ja Helsingin Tuomiokirkossa yhdessä Berliner Kantorei-, Navichorus- ja Viva vox -kuorojen kanssa. Solisteina olivat tenori **Peter Auty** (UK), mezzosopraano **Niina Keitel** sekä baritoni **Elja Puukko**. Ohjelmistossa kuultiin **Edward Elgarin** Gerontiuksen uni – The Dream of Gerontius.

TEATTERIVIIKKO 2016

Teatteriopetuksen esittävät ryhmät keskittivät voimansa 2.–7.5., jolloin Opistotalo täyttyi erilaisista teatteriesiintymisistä ja yllätysesiiintyjistä. Viikon ohjelmistoon kuului tanssi- ja teatteri-improvisaatiota, stand up -komiikkaa, pitkiä improvisoituja näytelmiä, runoteatteria, non stop

-esityksiä, lausuntaa, haastatteluja, keskusteluja, työpaikkoja sekä open mic -tapahtumia.

ERKKI LIIKANEN HALOO EUROOPPA – MITÄ KUULUU? -LUENTOSARJASSA

Syksyllä Britannian irtautuminen EU:sta ja erilaiset Euroopassa tapahtuneet terrori-iskut saivat aikaan yhdeksän kerran Haloo Eurooppa – mitä kuuluu? -luentosarjan, jossa luennoi mm. Suomen pankin pääjohtaja **Erkki Liikanen**, professori **Laura Kolbe**, dosentti **Thomas Wallgren** ja terrorismitutkija VTT **Leena Malkki**.

OPISTOTEATTERISSA HALLDÓR LAXNESSIN SALKKA VALKA

Opistoteatterin syksyn esitys 23.11.–4.12. Opistotalon juhlasalissa perustui **Halldór Laxnessin** romaaniin Salka

Valka, joka on kuvaus vilpittömästä uskosta, murskautuvasta toivosta ja naisen voimasta. **Harri Liuksialan** ohjaamaa näytelmää esitettiin kahdeksan kertaa.

MAUNULA-TALON OVET AVATTIIN 22.12. KELLO 12

Työväenopiston, kirjaston ja nuorisosiainkeskuksen yhteinen kulttuuritalo avattiin 22.12.2016. Taloa on suunniteltu tiiviisti yhteistyössä Maunulan demokratia -hankkeen sekä paikallisten asukkaiden kanssa. Ennen talon avautumista taloon hyväksyttiin uudenlainen toimintamalli, jossa asukkaat päättävät muun muassa talon toimintatavoista ja ohjelmasta erikseen valittavassa neuvottelukunnassa.

HENKILÖSTÖ VUONNA 2016

Koulutusta ja KEHITTÄMISTÄ

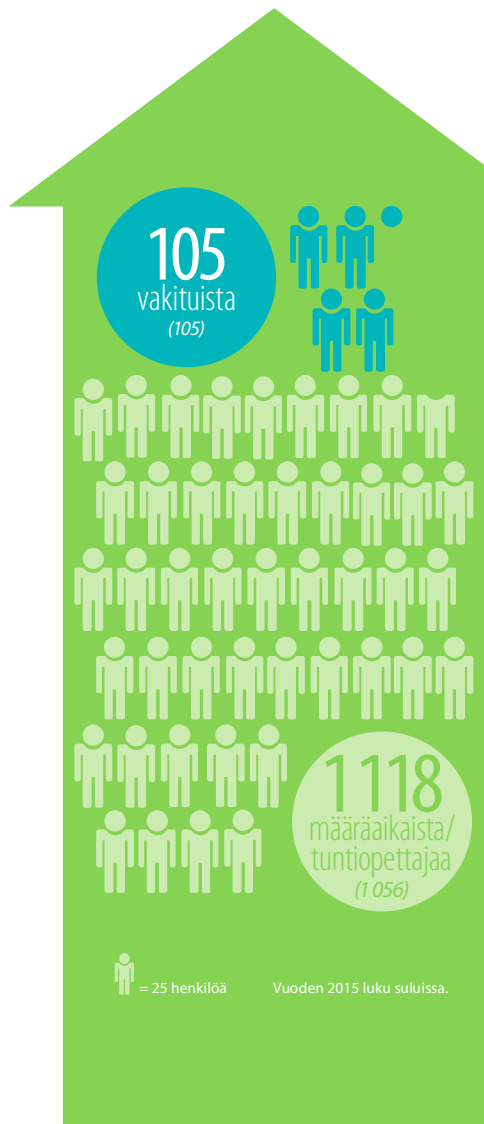
Opistossa on 105 vakanssia, joista opetusosastolla on 44 (43) ja asiakaspalvelu- ja hallinto-osastolla 61 (60). Määräaikaisten määrä on huomattavan suuri, koska vuonna 2016 myönnettiin vain määräaikaista täyttölupia korkeintaan 31.5.2017 asti.

Määräaikaista työsuhteita on perusteltu kaupungin johtamismallin uudistamisella ja kaupungin vakinaisen henkilöstön palvelussuhteen turvaamisella muutoksen aikana. Opetusosastolla on meneillään kehittämishanke, joka on lisännyt opetusosaston osalta määräaikaisten määrää. Eläkkeelle vakituisesta toimesta jäi kuusi henkilöä.

Vakituinen henkilökunta opetti toimintavuonna yhteensä **14 203** (13 826) opetustuntia ja tuntiopettajat **90 203** (87 088). Määräaikaisten ja tuntiopettajien kokonaismäärä oli **1 118** (1 056).

Vakituisen henkilöstön määrä vuonna 2016 ja 2015. Vuoden 2015 luku suluissa.

YHTEISTOIMINTA JA TYÖSUOJELU

Opisto kuuluu opetusviraston ja Arbiksen kanssa samaan työsuojeluorganisaatioon. Opiston työsuojeluryhmä kokoontui kuusi kertaa. Opiston yhteistoiminta-ohjeessa on kuvattu yhteistoimintamalli.

Henkilöstötoimikunta käsittelee henkilöstöä koskevat yhteistoiminnalliset asiat ja se kokoontui yhdeksän kertaa vuonna 2016. Kaupungin johtamisjärjestelmän uudistus on merkittävästi vaikuttanut käsiteltäviin asioihin ja kokousten määrään. Henkilöstön osallisuus-

den varmistamiseksi on uudelle toimialalle toteutettu vahvistettua yhteistoiminnallista ja osallistavaa suunnitelmaa. Elokuusta alkaen jokaisessa johtoryhmän, osaston ja yksikön sekä henkilöstötoimikunnan ja työsuojeluryhmän kokouksessa käsiteltiin johtamisjärjestelmän uudistamista. Lisäksi koko henkilöstölle on ollut tätä varten järjestettyjä infotilaisuuksia.

Työväenopiston TVA-arviointiryhmä sai arviointityön tehtyä alkuvuodesta 2016 ja arvioinnit lähetettiin kaupunginkanslian henkilöstöosastolle. Työväenopiston

organisaatiomuutoksen yhteydessä tehtävänimikkeitä ja tehtävänkuvauksia muutettiin. Työhyvinvointisuunnitelma päivitettiin vuoden 2016 lopulla.

HENKILÖSTÖN KOULUTUS JA OSAAMISEN KEHITTÄMINEN

Osaamisen kehittämissuunnitelma päivitettiin vuonna 2016. Uusina alueina lisättiin digitalisaatioon, uusiin oppimisympäristöihin sekä demokratiaan ja osallisuuden liittyvät tavoitteet henkilöstön osaamisen kehittämiseksi. Koulutuspäiviä ulkopuolisessa koulutuksessa oli **311 (215)** päivää. Ulkopuoliseen koulutukseen osallistui **82 (44)** henkilöä. Lisäksi järjestettiin opiston omaa koulutusta **126 (146)** tuntia, johon osallistui **630 (560)** henkilöä.

Opistolla on ulkopuolisella rahoituksella toteutettavia kehittämishankkeita, jotka tukevat osaamisen kehittämistä. Lisäksi opistossa toteutettiin itsearviointi, jonka aikana arvioitiin myös henkilöstöön liittyvät osa-alueet. Osaamiskartoitus ja henkilöstösuunnitelma nousivat arvioinnissa esiin ja niiden pohjalta laaditaan kehittämishanke vuodelle 2017.

PALKITSEMINEN

Opistossa on palkitsemisohjelma, jota toteutettiin myös vuonna 2016. Opistossa palkittiin palkitsemisohjelman mukaisesti **54** päätoimista henkilöä ja **61** tuntiopettajaa. Palkitsemista tiedotettiin palkitsemisohjelman mukaisesti koko henkilöstöä.

HENKILÖSTÖKERHO

Henkilöstökerho toteutti vuonna 2016 museovierailuita ja muita retkiä sekä pikkujoulu, joihin osallistui **75** henkilöä. Toiminta on tarkoitettu kaikille opiston työntekijöille mukaan lukien tuntiopettajat.

JOHTOKUNTA VUONNA 2016

Työväenopiston johtokunnan tehtävänä on valvoa, että opisto toimii vahvistetun talousarvion puitteissa sekä kaupunginvaltuuston ja kaupunginhallituksen asettamien tavoitteiden mukaisesti. Johtokunta hyväksyy opetussuunnitelman linjaukset ja painopisteet sekä päättää ne perusteet, joiden mukaan viraston päällikkö vahvistaa kurssikohtaisen opetussuunnitelman sekä päättää muun muassa kurssimaksuista.

JOHTOKUNNAN JÄSENET

Markus Rantala Kaupunginhallituksen edustaja
Björn Månsson Kaupunginhallituksen varaedustaja

Heidi Ekholm-Talas (Kok) Puheenjohtaja
Jaana Vesterinen-Prähky (PS) Varapuheenjohtaja
Johanna Hautakorpi (Vihr)
Janne Hälinen (Kok)
Zahra Osman-Sovala (SDP)
Harri Liikkanen (SDP)
Mustafa Binar (Vas)
Laura Kolbe (Kesk) 26.10.2016 asti
Terhi Peltokorpi (Kesk) 27.10.2016 alkaen
Heikki Takkinen (SKP)

VARAJÄSENET

Pekka Iivonen
Pentti Helin
Inka Venetvaara
Eeva-Liisa Koltta-Sarkanen
Risto Björkman
Tuija Lindholm
Iiris Karppinen
Pekka Airaksinen
Anni Wallenius

Johtokunnan toimintakausi on neljä vuotta. Nykyinen johtokunta aloitti kautensa helmikuussa 2013 ja sen toimikausi päättyy 31.5.2017. Toimintavuoden aikana johtokunta kokoontui 10 kertaa ja käsittelee yhteensä 78 asiaa.

Johtokunta piti kaksi seminaaria opiston johdon ja tiimivastaavien kanssa. Kevään seminaari oli Finlandiatalla. Seminaarissa käsiteltiin opiston toiminnan kehittämistä ja laatujärjestelmää sekä opetuksen kehittämistä. Syksyn strategiaseminaari pidettiin marraskuussa Tekniskan tiloissa Helsingissä. Seminaarin aiheena olivat opetusresurssien kohdentaminen ja vuoden 2018 tavoitteet.

VUODEN AIKANA JOHTOKUNTA ANTOI KAUPUNGINHALLITUKSELLE SEURAAVAT LAUSUNNOT:

- asiakaspalvelu- ja hallinto-osaston osastopäällikön virkaan siirrosta (23.2.2016)
- talonrakennushankkeiden rakentamishajonkijalunonksesta vuosiksi 2017–2026 (17.3.2016)
- toivomusponnesta koskien Oulunkylätalon toiminnan turvaamista (19.4.2016)
- tarkastuslautakunnan lausuntopyyntö vuoden 2015 arviointikertomuksesta (17.5.2016)
- T-A. Hakanen Yrjö ym. talousarvioaloite työväenopiston Oulunkylän toimipisteen jatkamisesta (17.5.2016)

- hygieniapassikoulutusta koskevasta valtuustoaloitteesta (6.9.2016)
- kokoomuksen valtuustoryhmän ryhmäaloitteeseen ”Harrastustakuu – jokaiselle lapselle vähintään yksi harrastus” (13.12.2016)
- Yrjö Hakasen** valtuustoaloitteen matalan kynnyksen digitaalisten palvelujen jatkuvuudesta Kontulan Kontupisteessä ja Mellarissa ja toivotaan niille jatkoa (13.12.2016)

MUITA MERKITTÄVIÄ PÄÄTÖKSIÄ:

- Avustusten myöntäminen vuodelle 2016 (23.1.2016)
- Palveluverkkosuunnitelman hyväksyminen (23.1.2016)
- Opiskelijamaksut 1.8.2016 lähtien (23.2.2016)
- Suomenkielisen työväenopiston johtosäännön valtuuksien delegointi viranhaltijalle muutos (17.3.2016)
- Työväenopiston täysaikaisesti vuokraamien tilojen ulosvuokraus (17.5.2016)
- Opiskelijaksi ottamisen perusteet (17.5.2016)
- Opintotietoliikenneavustusten myöntäminen Opetushallituksen määräraha 2016–2017 (14.6.2016)
- Maunula-talon monitoimisalin av-laitteet (6.9.2016)
- Oulunkylätalon kokoukumistilan askarteluhuoneesta ja varastoista luopuminen (11.10.2016)
- Suomenkielisen työväenopiston johtokunnan avustukset vuodelle 2017 (13.12.2016)
- Silkkikutomon tilojen vuokraaminen tilakeskukselta (13.12.2016)

ORGANISAATIOUUDISTUKSIA JA SIDOSRYHMÄYHTEISTYÖTÄ

Opiston organisaatio- uudistus 1.4.2016

Helsingin työväenopisto muutti organisaatiotaan alueopisto-organisaatiosta prosessipohjaiseksi kolmen osaston organisaatioksi keväällä 2013. Parin vuoden aikana tuli esille, että tiettyjä toimintoja ja erityisesti koko viraston johtamisjärjestelmää ei onnistuttu määrittämään ja hoitamaan tällä mallilla parhaalla mahdollisella tavalla. Kehittämistarpeet koskivat ydintehtävää tukevia toimintoja, kokonaisjohtamista, hallintoa ja asiakaspalvelua. Myös oppimismallin kehittämistä oli tarpeen vahvistaa opetusosaston tehtävässä ja joissakin työtehtävissä.

Kolmen osaston mallin haasteena oli osastojen prosessien eriytyminen, jolloin syntyi epäselvyyttä muun muassa siitä, millä periaatteilla toimintoja rakennetaan ja miten yhteistyö varmistettaisiin niin, että se palvelee koko opiston yhteistä perustoimintaa. Tämä epäselvyys heijastui myös ulkoisten asiakkaiden palveluun. Johtokunta käsiteli asiaa kokouksessaan 17.11.2015 ja päätti esittää kahden osaston mallin siirtymistä.

Valtuusto päätti asiasta 17.2.2016 ja uusi johtosääntö astui voimaan 1.4.2016. Kaupunginhallitus teki päätöksen hallinto-osaston osastopäällikön **Marko Enbergin** siirtämisestä yhdistettyjen osastojen osastopäälliköksi. Asiakaspalveluosaston osastopäällikkönä toiminut **Hannele Koli-Siiteri** siirtyi erityisuunnittelijan tehtävään.

Kaupungin johtamis- uudistus ja toimiala- yhteistyö

Johtamisjärjestelmän uudistaminen sisältyy kaupungin strategiaohjelmaan 2013–2016. Uudistuksen tavoitteena on kuntavaalituloksen heijastuminen aiempaa selvemmin kaupungin johtamiseen, demokraattisen päätöksenteon parantaminen, valtuuston roolin vahvistaminen sekä asukaslähtöisyyden ja tuottavuuden parantaminen kaupungin toiminnassa.

Kaupunginvaltuusto teki 16.3.2016 periaatepäätöksen johtamisjärjestelmän uudistamisesta, 22.6.2016 päätöksen kaupungin hallintosäännön johtamisjärjestelmää koskevista osista ja 16.11.2016 hallintosäännön kokonaisuudesta. Valtuusto valitsee jatkossa vaalikaudeksi pormestarin ja neljä apulaispormestaria. Virastojen sijaan muodostetaan keskushallinnon lisäksi neljä toimialaa: **kasvatus ja koulutus**, **kaupunkiympäristö, kulttuuri ja vapaa-aika** sekä **sosiaali ja terveys**.

Uudistus tulee voimaan seuraavan valtuustokauden alusta 1.6.2017.

Työväenopisto ja Arbis olivat keväällä valmisteluvaiheessa mukana kulttuuri- ja vapaa-ajan toimialan valmistelussa, mutta kesäkuun alussa johtamisen jaosto linjasi opistojen kuuluvan elinikäisen oppimisen ajattelun mukaisesti kasvatuksen ja koulutuksen toimialaan. Toimialan sisällä työväenopisto kuuluu lukio- ja ammatillinen koulutus ja vapaa sivistystyö -palvelukokonaisuuteen. Arbis kuuluu toimialan ruotsinkielisten palveluiden palvelukokonaisuuteen.

Helsingin työväenopisto muodostaa **vapaan sivistystyön** palvelun, joka jakaantuu edelleen yksikköihin: kielet ja tietoineet, taideaineet sekä taitoineet. Toimi-

alan hallinto- ja tukipalveluissa on seitsemän palvelua, jotka tuottavat palveluita myös työväenopistolle. Lähes koko asiakaspalvelu- ja hallinto-osaston henkilökunta siirtyy hallinto- ja tukipalveluihin.

Verkosto- ja sidosryhmä- yhteistyö

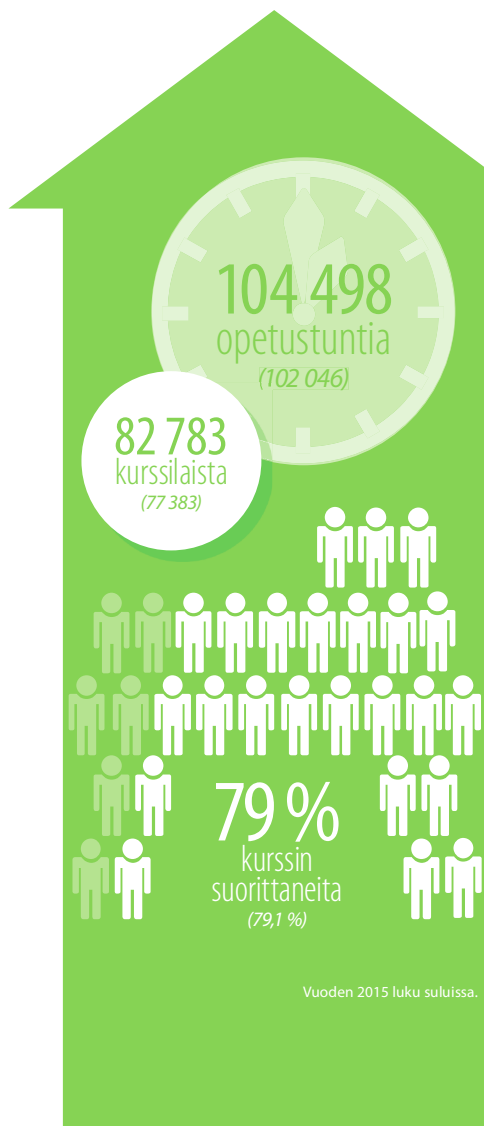
Työväenopistolla on paikallisia, alueellisia ja valtakunnallisia verkosto- ja sidosryhmäyhteistyökumppaneita. Kaupungin muut virastot ja keskushallinto ovat niin palveluiden sisällöissä kuin strategisesti merkittäviä oppiaineiden kumppaneita, samoin kolmannen sektorin toimijat ja pedagogiset järjestöt. Helsingin työväenopiston Opistolaisyhdistys sekä Zachris Castrenin säätiö ovat opiston sisällä toimivia opiskelijoiden oppimista tukevia kumppaneita.

Alueellisesti pääkaupunkiseudun ja Uudenmaan alueella toimivat kansalaisopistot ovat sekä asiakastyön että kehittämisen ja hallinnon näkökulmista tiiviitä yhteistyökumppaneita, esimerkiksi Kursor- ja ilmonet-yhteistyö, Opet oppii ja Osaava Helsinki -hankkeet sekä vuosittainen Uudenmaan opistoseminaari.

Valtakunnallisesti Kansalaisopistojen liitto, Opetus- ja kulttuuriministeriö, Opetushallitus ja OAJ sekä AKOL ovat tärkeitä edunvalvonnan ja kehittämisen kumppaneita. Myös Kansanvalistusseuran kanssa on yhteistyötä.

Luvussa Kansainvälinen toiminta, sivu 29, käsitellään opiston kansainvälisiä hankkeita ja yhteistyökumppaneita.

OPETUS VUONNA 2016

OPPIMISTA, OSALLISTUMISTA ja onnistumisia

Opetuksen tärkeitä kehittämiskohteita ovat olleet opetuksen tuntijaon painotusten määrittely, ainealakohtaisten opetussuunnitelmien valmistelu, kansainvälinen yhteistyö ja valmistautuminen Maunulan uuden monitoimitalon toimintaan. Osallisuus ja digitaalisuus ovat olleet myös keskeisiä teemoja. Leimaavaa ovat olleet useat kehittämishankkeet, henkilökunnan suuri vaihtuvuus, tilakysymykset ja kaupungin uuteen organisaatioon valmistautuminen.

Opetuksen määrälliset tavoitteet ylitettiin: sitova tavoite oli **102 500** opetustuntia ja opetusta annettiin yhteensä **104 498** tuntia. Tämä johtui pääasiassa erityishinnoiteltujen ja maksupalvelukurssien määrästä

sekä liikunnan kurssien lisääntymisestä. Myös kurssilaisten lukumäärän tavoite **78 000** ylittyi: kurssilaisia oli yhteensä **82 783**. Lukumäärä oli suurempi kuin koskaan aikaisemmin. Kurssilaisten lisääntyneeseen

määrään vaikutti mm. opetustuntimäärän kasvaminen ja osittain myös yleisluentojen läsnäolojen merkitsevä muutos.

Opiston opiskelijoiden ikäjakaumassa ei ole suuria muutoksia. Kurssin suorittaneiden opiskelijoiden määrä on edelleen korkea (79,1 %).

Opetussuunnitelman toteutuminen

Opiston opetussuunnitelmassa 2015–2020 on määritelty opetuksen viisi painoalaa: Kuntalaistarpeiden huomioon ottaminen, Demokratia ja osallisuus, Terveys ja hyvinvointi, Uudet oppimisympäristöt ja Opetuksen johtaminen. **Vuoden 2016 talousarvion tavoitteiden mukaisesti kehittämiskohteet olivat seuraavat:**

KUNTALAISTARPEIDEN HUOMIOON OTTAMINEN

Kuntalaisten koulutustarvetta peilaten opistossa toteutettiin laadunkehittämishanke, jonka tavoitteena oli luoda suuntaviivat opetuksen resurssien kohdistamiselle tulevaisuudessa.

DEMOKRATIA JA OSALLISUUS

Maunula-talon toimintaa suunniteltiin yhteistyössä asukkaiden edustajien, kirjaston ja nuorisotoimen kanssa. Toiminta-ajatuksen perustana on asukaslähtöisyys. Maunula-talon ovet avattiin 22.12.2016.

Eri ainealat kehittivät kurssitarjontaa niin, että se vastaisi paremmin miesten kiinnostusta. Tavoitteena

oli, että **26 %** opiskelijoista olisi miehiä. Tavoitteeseen ei kuitenkaan päästy, sillä miesten osuus opiskelijoista oli **23,6 %**. Vuoden 2017 tuntijaossa niiden ainealojen opetustuntimäärää lisättiin, joilla oli keskimääräistä enemmän miesopiskelijoita.

Lisäksi opistossa valmisteltiin vuoden 2016 aikana opiston tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusohjelmaa, jonka arvioidaan valmistuvan vuoden 2017 keväällä.

TERVEYS JA HYVINVOINTI

Vuoden 2016 aikana kerättiin tarinoita työväenopiston hyvinvointia ja elinvoimaa lisäävästä vaikutuksesta ja niitä julkaistiin opiston sivuilla ja opistolaisyhdistyksen lehdessä. Eri oppiaineissa teemaa *”Elinvoima ja toivo”* käsiteltiin oppiaineille ominaisin tavoin. Liikunnan ja terveyden opetustuntimäärää lisäntyi.

UUDET OPPIMISYMPÄRISTÖT

Uutta Maunula-taloa suunniteltiin oppimisympäristönä, joka on joustava, monikäyttöinen, esteetön ja aikuisopetukseen soveltuva.

OPETUKSEN JOHTAMINEN

Opetussuunnitelman yleisen osan lisäksi jatkettiin ainealojen omien opetussuunnitelmien valmistelua, joihin ainealatiimit määrittelevät ainealansa opetuksen lähtökohtia ja tavoitteita. Opetussuunnitelmat valmistuvat vuoden 2017 alussa.

Työväenopiston yhteistyötä ikäihmisten palvelukeskusten kanssa parannettiin. Suunnittelujärjestelmää kehitettiin siten, että palvelukeskukset määrittävät osaltaan opetuksen käytännön puitteet ja esittivät kursien sisältötoiveita asiakastuntemuksensa perusteella. Työväenopisto toteutti kursseja palvelukeskuksista saatujen toiveiden ja omien tavoitteidensa mukaisesti.

Opetusharjoittelu

Opetusharjoitteluyhteistyötä tehtiin Helsingin yliopiston käsityö- ja kotitalous- sekä aikuisopettajakoulutuksen kanssa sekä Tampereen yliopiston kanssa. Toimintavuoden aikana työväenopistossa oli yhteensä **40** opetusharjoittelijaa. Käsityöopetuksessa harjoitteli yhdeksän opiskelijaa soveltavan ja kaksi syventävien opintojen opetusharjoittelijaa. Kotitaloudessa syventävän harjoittelun suoritti kymmenen opiskelijaa ja soveltavan kahdeksan. Yhteiskunnallisissa aineissa opetusharjoittelunsa suoritti kaksi sosiologia sekä yksi sosiaali- ja kulttuuriantropologi. Lisäksi opetusharjoittelun aloitti kolme kasvatustieteilijää, yksi sosiologi ja yksi sosiaalipsykologi. Äidinkielen, kirjallisuuden ja teatterin ainealalla perusharjoittelun suoritti yksi opiskelija. Kielissä oli yksi kiinan kielen ja yksi suomi toisena kielenä -oppiaineen opetusharjoittelija.

Taiteen perusopetus

Taiteen perusopetus on Opetushallituksen opetussuunnitelmaa noudattavaa pitkäjänteistä opiskelua, joka antaa oppilaalle valmiuksia ilmaista itseään ja hakeutua myös taiteenalan jatkokoulutukseen. Käsityön 2,5-vuotinen taiteen perusopinnot ryhmä aloitti syksyllä 2015 ja syventävien opintojen 3-vuotinen ryhmä käynnistyi syksyllä 2014; kummatkin ryhmät jatkoivat opintoja vuonna 2016. Teatteritaiteen perusopetusta järjestetään kaksivuotisina opintokokonaisuuksina. Edellinen päättyi keväällä 2016. Uusi 16 opiskelijan ryhmä aloitti syksyllä 2016.

Kielet ja tietoaaineet

Kielet ja tietoaaineet -yksikön ainealoja ovat vieraat kielet, suomi toisena kielenä, ihminen, yhteiskunta ja kulttuuri, liikenne, luonto ja ympäristö sekä avoin yliopisto-opetus.

Vuoden 2016 tavoitteita Hyvinvoiva helsinkiläinen – Elinvoimainen Helsinki – Toimiva Helsinki toteutettiin tarjoamalla helsinkiläisille monipuolisia mahdollisuuksia kehittää kielitaitoaan ja kansainvälistyä, paneutua ajankohtaisiin yhteiskunnallisiin kysymyksiin helposti saavutettavilla yleisluennoilla sekä perehtyä ilmastomuutoksen torjuntaan arjessa.

KIELET JA SUOMI 2 – KIELITAITOA JA KULTTUURITUNTEMUSTA

Kielten opetuksessa toteutettiin monipuolista opetustarjontaa järjestämällä yleisimmissä kielissä eri taitotasojen mukaista opetusta sekä kursseja myös harvinaisemmissa, vähemmän opiskelluissa kielissä. Kieliä on opistossa tarjolla yli 20, ja pääpaino kursseilla on käytännön kielitaidon oppimisessa. Kurssitasot noudattavat Euroopan neuvoston yleiseurooppalaisen viitekehyksen jakoa perus-, keski- ja ylimmän tason kursseihin. Kursseja järjestettiin sekä koko lukukauden mittaisina että lyhytkursseina. Verkkoympäristössä toteutui espanjan kielen kursseja sekä käännöskurssi suomesta englantiin. Kahden eri kielen opiskelijoille suunnattuja yhteistoiminnallisia tandem-kursseja järjestettiin kielipareissa suomi-venäjä ja suomi-serbia sekä maksupalvelukurssina suomi-arabia. Maahanmuuttajille oli tarjolla eritasoisia englannin kursseja ja senioreille kursseja suurimmissa eurooppalaisissa kie-

lissä. Opistossa pidettiin myös englannin-, espanjan-, ranskan- ja saksankielisiä kaikille avoimia yleisluentoja. Keväällä 2016 järjestettiin Opistotalolla kaksipäiväinen kielikahvila, jossa pääsi tutustumaan opistossa opettaviin kieliin sekä verestämään jo opittuja taitoja.

Suomi toisena kielenä (S2) -aineala tarjosi kursseja alkeistasolta aina ylemmälle keskitasolle (B2.2) saakka. Palvelukeskuksissa pidettiin ikäihmisille kohdennettuja alkeistasen ja luku- ja kirjoitustaidon kursseja. Syksy oli osallistujamääriltään aiempaa hiljaisempi ja useita kursseja jouduttiin perumaan. Omaehtoiseen koulutukseen rinnastettaville intensiivikursseille oli edelleen kysyntää. Uutuuksina tarjottiin keskitasolle suunnattuja kirjoitus- ja tekstitaitokursseja sekä kielioopin kertauskursseja. Syksyllä 2016 työväenopisto tuotti Stadin osaamiskeskuksen koulutuksiin yhteensä 168 opetustuntia yhteistyönä. Aineita olivat mm. kuva- ja taide, käsityö, kotitalous, draama, arabia ja suomi.

IHMINEN, YHTEISKUNTA JA KULTTUURI – PÄIVÄN POLTTAVIA TEEMOJA JA AVOIMIA YLEISLUENTOJA

Ihminen, yhteiskunta ja kulttuuri -ainealan oppiaineita ovat filosofia, psykologia, kasvatustieteet ja oppiminen, historia, kulttuurintuntemus, yhteiskunta, viestintä ja asuminen. Maksullisten kurssien lisäksi järjestettiin runsaasti maksuttomia, avoimia yleisluentoja, jotka tarjoavat kenelle tahansa mahdollisuuden tulla opiskelemaan ja keskustelemaan ilman ilmoittautumista. Yleisluennoilla käsiteltiin ajankohtaisia ja ajattomia yhteiskunnallisia tilanteita ja teemoja.

Koska turvapaikanhakijat olivat alkuvuodesta keskeinen yhteiskunnallinen kysymys, opistossa järjestettiin muun muassa Mistä pakolaiset tulevat Suomeen? -luentosarja. Nainen ja valta -luentosarjassa käsiteltiin tasa-arvon toteutumista suomalaisessa yhteiskun-

nassa ennen ja nyt, puhujana mm. presidentti *Tarja Halonen*. Hotelli- ja ravintolamuseon kanssa yhteistyössä järjestetyssä sarjassa Naiset ja työ oli luennoimassa mm. kirjailija *Anna Kortelainen*. Syksyllä Brittien irtautuminen EU:sta sai aikaan yhdeksän kerran Haloo Eurooppa – mitä kuuluu? -luentosarjan, jossa luennoi mm. Suomen pankin pääjohtaja Erkki Liikanen. Eri kulttuureita ja historiaa käsittelevät luennot täyttivät luentosalit äärimmilleen, mutta myös vuorovaikutusta käsittelevät luennot olivat suosittuja. Muita suosittuja yhteiskunnallisten aineiden kursseja olivat vauvojen värikylvyt, sukututkimus, osakesäästäminen ja yrittäjyys sekä erilaiset esiintymistaidon kurssit.

LUONTO, YMPÄRISTÖ JA MERENKULKU – AJANKOHTAISTA MAALTA, MERESTÄ JA ILMASTA

Luonto ja ympäristö -aineala lisää tietoutta luonnosta ja ympäristön tilasta. Luontoon tutustuttiin sekä luennoilla että retkillä. Retkien aiheina olivat mm. linnut ja villiyrityt. Yhdessä Helsingin seudun ympäristöpalveluiden kanssa järjestettiin Ilmastonmuutosta torjumaan -luentosarja. Yhteistyössä Vihreän sivistys- ja opinto-keskuksen kanssa järjestettiin metsämarja- ja sieniretki maahanmuuttajille. Perheille järjestettiin Lasten tiedekokeita -kurssi sekä Luontoseikkailu perheille -retkiä. Puutarhaluennot ja -kurssit olivat edellisten vuosien tapaan suosittuja.

Merenkulku ja liikenne -ainealan pääpaino oli merenkulun kursseissa. Merenkulun kurssit valmentavat Suomen Navigaatioliiton saaristo- ja rannikkomerenkulun tutkintoihin. Kurssien tavoitteena on antaa perustiedot turvalliseen liikkumiseen sisävesillä ja saaristossa. Merenkulun kurssien lisäksi järjestettiin myös kaupunkiliikennettä ja pyörämatkailua käsitteleviä luentoja.

AVOIN YLIOPISTO-OPETUS OPINTOJEN APUNA

Avoimesta yliopisto-opetuksesta pääosa oli Helsingin yliopiston opintoja. Opetus koostui sosiaalityön perusopintokokonaisuudesta, oikeustieteiden erilliskursseista, puutarhatieteen ja kriisiviestinnän kursseista sekä espanjan ja ranskan kielen kursseista. Näiden lisäksi järjestettiin Turun yliopiston tutkintovaatimusten mukainen luovan kirjoittamisen opintokokonaisuus. Kurssien opetus järjestettiin Malmilla Stadin ammattioppilaitoksen tiloissa ja työväenopiston Opistotalossa.

Taideaineet

Taideaineet-yksikköön kuuluvat kuvataiteen, median, musiikin sekä äidinkielen, kirjallisuuden ja teatterin ainealat.

Vuoden 2016 tavoitteita Hyvinvoiva helsinkiläinen – Elinvoimainen Helsinki – Toimiva Helsinki toteutettiin kehittämällä kaikkien ainealojen monipuolista kurssitarjontaa. Taideaineiden ja koko opiston yhteistä ilmiöpohjaista opetus- ja oppimismallia alettiin hahmotella tammi-kuussa Planeetat-produktiolla, joka koostui konsertista, videoteoksesta ja näyttelystä sekä Suomi 100 -juhlavuoden teemaan liittyvän Metsä meissä -hankkeen kautta.

HYVINVOINTIA KUVATAITEEN KEINAIN

Kuntalaisten fyysinen ja henkinen hyvinvointi otettiin kuvataiteessa huomioon tarjoamalla liikunnallisia kuvataidekursseja, mm. ulkoilmamaalausta ja -piirustusta

sekä tanssia ja maalausta. Nuorille suunnatut Operaatio Pulssin-yhteistyökursit jatkuivat yhteistyössä nuorisosiainkeskuksen ja kulttuurikeskuksen kanssa. Perheiden tarpeet pyrittiin huomioimaan aikuisten ja lasten yhteisillä lyhytkursseilla ja ikäihmisten kurssitoimintaa tarjottiin sekä palvelukeskuksissa että opiston omissa toimipisteissä eri puolilla kaupunkia. Maahanmuuttajille järjestettiin kuvataiteen tutustumispajoja, vieras- tai kaksikielisiä kursseja sekä kursseja yhteistyönä osaamiskeskuksen kanssa. Kaa-pelitehtaan ja Kuvataidekeskus Hapen kursseille osallistui myös muutamia opiskelijoita pakolaikeskuksista. Mielenterveyskuntoutujille suunnattuja kursseja toteutettiin yhteistyössä Idän ja Malmin psykiatrian poliklinikan kanssa. Kuvataiteesta kehitettiin myös uusia, innostavia lyhytkursseja kokeilvilla tekniikoilla mm. Taidegrafiikkaa keramiikalle, Action painting ja Sisustusmaalauks.

MEDIAN AINEALA ALOITTI TOIMINTANSA

Uusi media-aineala aloitti toimintansa syksyllä 2016. Ainealan tiimissä työskenteli vuoden lopulla päätoiminen suunnittelijaopettaja, joka toimii myös tiimivastaavana, päätoiminen mediasuunnittelija, kaksi määräaikaista koulutussuunnittelijaa ja lähes kolmekymmentä tuntiopettajaa. Aineala on opiston mittapuulla keskiuuri, noin 5 700 opetustuntia.

Ainealan tavoitteena oli käynnistää toiminta jakamalla tuntiresurssit, taata opetuksen sujuminen ja laatia ainealalle oma opetussuunnitelma. Kaikki tavoitteet saavutettiin. Vastaavaa ainealaa ei ole vielä muissa vapaan sivistystyön oppilaitoksissa, joten aineala on mediakasvatuksen pioneeri vapaan sivistystyön kentällä.

Median ainealan sisällä toimii myös av-keskus, joka jatkoi aiempaa toimintaansa opiston tapahtumien dokumentoijana. Uutuutena käynnistettiin tapahtumien live-miksaukset monikameratalliointina, mikä teki dokumentoinnista entistä nopeampaa. Edellisten vuosien lailla

myös tapahtumien streamausta jatkettiin yhteistyössä mm. käsityön ja tietotekniikan ainealojen ja muiden vapaan sivistystyön toimijoiden kanssa.

Ainealalla käynnistettiin yhteistyötä Operaatio Pulssin, Maunulan kirjaston ja Maunulan nuorisotalon kanssa sekä tehtiin alustavaa tunnustelua yhteistyöhalukkuudesta Stadin ammattiopiston audiovisuaalisen osaston sekä Helsingin opetusviraston nuoris- ja aikuiskoulutuksen linjan kanssa. Aliedustettujen väestöryhmien osallistamisen näkökulmasta median ainealan kurssien keskimääräistä nuorempi osallistujakunta koettiin positiiviseksi asiaksi.

MUSIIKKIA MUUMEISTA MAUNULAN

Opiston laulu- ja soitinopetus uudistui rakenteellisesti syksyllä 2016. Jatkossa tarjotaan perusopintokokonaisuutta, syventävien opintojen kokonaisuutta sekä erilaisia teemakursseja.

Vuoden aikana järjestettiin runsaasti konsertteja ja yhteislaulutilaisuuksia opiston omissa ja ulkopuolisissa tiloissa. Kontulan alueella järjestettiin hakevana toimintana kaksi joulunajan yhteislaulutilaisuutta Lastenkaaren tiloissa. Musiikki-aineala oli mukana Stoa Taiteiden yössä ja Vuotalon Sing-along tapahtumassa suositulla Muumimuskarilla. Vuotalolla aloitti kokeilevana toimintana ikäihmisille suunnattu matalan aloituskynnyksen Muistojen laulu -kuoro, joka hyödyntää laulamisen muistia tukevaa ja hyvinvointia tuovaa parantavaa voimaa. Helsinginkadun Filharmonikot esiintyi kolmella konserttiohjelmalla, josta syksyllä esitetty *Edward Elgardin* The Dream of Gerontius keräsi yhteensä yli 1 300 kuulijaa. Tapahtuma saavutti suuren mediahuomion teoksen tenorisolistina vierailleen englantilaisen *Peter Autyn* saattamana. Mukana olivat myös kuorot *Viva Vox*, *Navichorus* sekä saksalainen *Berliner Kantorei*.

Uuteen Maunula-taloon valmistui työväenopiston historiassa ensimmäistä kertaa musiikin luokkatila, joka on

suunniteltu akustisesti ja toiminnallisesti musiikin opetuksen tarpeet huomioiden. Lisäksi taloon rakennettiin musiikin harjoitustila bändimusiikkia varten.

SANALLISEN JA NÄYTTÄMÖLLISEN ILMAISUN OSALLISTAVAA VOIMAA

Äidinkielen, kirjallisuuden ja teatterin aineala oli vahvasti mukana aloittamassa Suomi 100 -juhlavuoden Metsä-meissä -hanketta. Hanke toimii opiston ilmiöpohjaisen opetuksen pilottihankkeena.

Opiskelijoiden osallisuutta ja näkyvyyttä lisättiin mm. järjestämällä opiston kirjoittajien omakustanne- ja antologianäyttelyä ja useita tekstinlukutilaisuuksia sekä teatteriryhmien demoesityksiä ja avoimia harjoituksia. Eri toimijoiden kanssa järjestettiin yhteisiä tapahtumia, kuten Kirjailijaliiton ja Nuoren Voiman Liiton kanssa toteutettu Haluatko kirjailijaksi? -seminaari, joka saavutti suuren osallistujamäärän. Keväällä ja syksyllä yhteistyössä Kallion ilmaisutaidon lukion kanssa käynnistettiin kaikille avoimet runouden esittämisen WORD-klubit. Yhteistyössä Kontulan Lastenkaaren kanssa käynnistettiin maahanmuuttajaperheille suunnattu kurssi.

Toukokuussa järjestetty teatteriviikko tavoitti runsaasti yleisöä. Tapahtumia ja esityksiä oli viikon aikana yli 30. Taiteilijavieraina olivat näytelmäkirjailija *Saara Turunen*, näyttelijä *Eero Ritala* ja teatteriohjaaja *Lauri Majjala*. Uutena toimintamuotona järjestettiin Oppiskahviossa yleisölle avoimia lavakubeja, jossa kuka tahansa saattoi nousta lavalle esiintymään. Teatteritaiteen perusopetuksen 2014 aloittanut ryhmä esitti päättötönsään *Anu Kaipaisen* kirjoittaman näytelmän Arkkienkeli Oulussa.

Opistoteatteri esitti *Harri Liuksialan* ohjaaman *Halldór Laxnessin* romaaniin perustuvan näytelmän Salka Valka. Esitys sai hyvän vastaanoton ja runsaan yleisön. Tunneteatteri esitti toukokuussa Kehitysvammatuki ry:n kanssa yhteistyössä näytelmän Pikku

Prinssi. Mellunmäessä Teatteri Mellari aloitti uudessa toimipaikassa Me-talossa ja esitti ryhmälähtöisen esityksen Grilli kuumana. Opiskelijoista 50 % oli miehiä. Kurssi käynnisti yhteistyön tilassa toimivan Maria Baric Companyn kanssa.

Taitoaineet

Taitoaineet-yksikköön kuuluvat ainealat ovat hyvinvointi ja terveys, kotitalous, käsityö, liikunta ja tietotekniikka.

Yksikön vuoden tavoitteina oli lisätä kaupunkilaisten liikunnallista elämäntapaa, vahvistaa henkistä ja sosiaalista hyvinvointia sekä edistää taitoja, joiden avulla selviää paremmin arjen vaatimuksista. Taitoaineet osallistuivat useisiin tapahtumiin, kuten Taiteiden yöhön ja RuutiExpoon.

HYVINVOIVA KAUPUNKILAINEN

Hyvinvointi ja terveys -opetus tarjosi runsaasti mahdollisuuksia itsensä ja läheisten hyvinvoinnin lisäämiseen henkisesti ja fyysisellä tasolla: mm. meditaatio, mindfulness, rentoutushieronta-, aikuisten unikoulu, yrittäjäpaja sekä silmä- ja kasvojumppakursseilla. Yhteistyö Sydänliiton ja Suomen Nivelyhdistyksen Helsingin osaston kanssa tuotti kiinnostavia terveysluentoja. Uutuuksina järjestettiin voimavarojen vahvistamiseen ja terveellisiin elämäntapoihin tähtääviä kursseja, tarkasteltiin omia juuria ja minuutta sekä seikkailtiin luovasti kaupunkiympäristössä. Lasten ja aikuisten yhteiset lottikurssit sekä aikuisten kampauskurssit nousivat suureen suosioon.

LIIKKUVA KAUPUNKILAINEN

Liikunnassa lisättiin opetusta erityishinnoiteltujen ERI-kurssien myötä. Järjestelyn avulla pystyttiin vastaamaan kysyntään erityisesti tanssin puolella. Uutuutena olivat tanssia ja ilmaisua yhdistävät kurssit kuten Musikaalitanssi ja tanssi-improvisaatioon perustunut Tanssia ja rentoutusta -kurssi. Senioreiden liikuntakursseissa tehtiin tiivistä yhteistyötä palvelukeskusten kanssa.

Liikunnan opetussuunnitelmaa työstettiin useiden eri opettajien voimin liikunnan vakituisten opettajien lähdettyä työvapaalle marraskuusta alkaen. Keväällä järjestettiin liikunnan ensimmäinen kevätnäytös. Liikunnan tanssiryhmät esiintyivät runsaslukuiselle yleisölle myös Opistotalon juhlasalissa liikunnan joulunäytöksessä 8.12. Katsojille tarjottiin kattava läpileikkaus työväenopiston lajeihin: lavalla nähtiin itämaista tanssia, reggaetonia ja twerkkausta, musikaalitanssia, nykytanssia ja showjazzia.

ILO JA TERVEYTTÄ KOTITALOUESTA

Kotitalouden tavoitteena oli opetussuunnitelman päivittäminen, opetuskeittiöiden toiminnallisuuden lisääminen ja Malmitalon opetuskeittiön peruskorjaus. Pedagogisena oppimistavoitteena oli varjostaminen eli opettajat kävivät seuraamassa opetusta toistensa kursseilla. Helsingin yliopiston opetusharjoitteluyhteistyö jatkui edelleen vahvana.

Opetustunteja oli käytettävissä 3 990. Kursseja suunniteltiin 620 kpl. Opetustunteja peruuntui yhteensä 226 tuntia.

Kursseja ja havaintoesityksiä toteutettiin opetusharjoittelijoiden kanssa. Havaintoesitysten aiheet olivat Kasvisruokia maailmalta ja Tutustutaan lihankorvikkeisiin. Ajankohtainen aihe Nyhtökauraa lautasella aiheutti yleisöryntäyksen.

Yhteistyökurssit toteutettiin eri toimijoiden kanssa: Sydänliitto, Cp-liitto, Afasiayhdistys, Ruukku ry, HUN ry, Helmi ry, Helsingin sosiaalivirasto, Kehitysvammatuki 57, Kontulan palvelukeskus, Kantin pysäkki, Liikuntavirasto, Operaatio Pulssi, Luovin ammattioppilaitos ja Tukikohta. Uutta yhteistyötä tehtiin palvelutalojen kanssa, minkä seurauksena järjestettiin kursseja omaishoitajamiehille. Uutta oli myös yhteistyö Stadin osaamiskeskuksen kanssa: kotitalouskurssien avulla edistettiin maahanmuuttajien oppimisvalmiuksia ja tutustuttiin suomalaiseen kulttuuriin.

HYVINVOINTIA KÄSITYÖSTÄ

Käsityönopetuksessa järjestettiin yhteistyössä Tekstiilikulttuuriseuran kanssa kolmen kerran Hyvinvointia käsityöstä -luentosarja, joka välitettiin netin kautta yhteentoista opistoon. Kuulijoita oli yhteensä 408. Käsityötiimi osallistuu valtakunnallisella **Kaleidoskoppista – käsin** -vaihtonäyttelyllä Suomi 100 -juhlavuoden hankkeeseen. Aiheena on opiston yhteinen Metsä meissä -teema. Osallistuvia opistoja on 21, joista yksi on Espanjassa. Ensimmäinen tapahtuma oli 18.11.2016, jolloin valmistettiin kolmioletta näyttelyihin.

Maunula-talon monitoimiluokkaa varustettiin pitkin vuotta, jotta se voitaisiin ottaa 2017 alusta käyttöön. Samalla Rajametsäntien opetustilan käsityöopetus muutti Maunula-taloon. Opistotalon käsityöluokka suljettiin kosteusvaurion vuoksi marraskuussa ja loppusyksyn 2016 ja kevätlukukauden 2017 opetus sijoitettiin opiston muihin tiloihin eri puolille kaupunkia.

Aineiden opetus suunnitelmalyö saatettiin loppusuoralle syksyllä. Tuoretta pedagogista osaamista ja uusia ideoita opetukseen toi opiston toimiminen Helsingin yliopiston opetusharjoittelupaikkana. Käsityönopetuksessa harjoitteli kaksi soveltavan ja yhdeksän syventävien opintojen opetusharjoittelijaa.

Hyväksi kotiompelijaksi -opintokokonaisuuden uudet ryhmät HKo 9 ja 10 käynnistyivät syksyllä. Keväällä HKo 7 ja 8 -ryhmien 3-vuotinen koulutus hui-pentui Kantti kestää -näyttelyyn. Taiteen perusopetuksen ryhmät jatkoivat opiskeluaan.

Nuorille kohdennetut yhteistyökurssit jatkuvat Haaga-Helia amk:ssa ja Malmitalossa, jossa järjestettiin 12–18-vuotiaille suunnattu kurssi yhdessä Koillispuol-sin kanssa. Palvelukeskusyhteistyö Riistavuoren palvelukeskuksessa jatkui. Palvelukeskuksissa järjestettiin myös kaksi kansallispukuluentoa. Käsiyössä järjestettiin uutena maksupalvelukursseja Stadin osaamiskeskuksen maahanmuuttajille. Sukupuolten tasa-arvon edistämiseen tähtäävänä toimenpiteenä teknisessä työssä tarjottiin uutena aikuinen-lapsi-kursseja. Käsi-työkirppis järjestettiin helmikuussa.

Käsityön tuntien määrä 15 670 pieneni hieman edellisvuodesta. Samoin kurssit suorittaneiden opiskelijoiden määrä väheni. Ainealan suurin opiskelijaryhmä oli edelleen yli 65–74-vuotiaat. Alle 25-vuotiaiden osuus lähes kaksinkertaistui, koska nuorille aikuisille suunnattua opetusta järjestettiin enemmän. Senioreille tarjottiin yhteensä 23 kurssia. Mielensterveyskuntoutujille ja kehitysvammaisille järjestettiin kursseja yhteistyössä alan järjestöjen ja viranomaisten kanssa. Maahanmuuttajille kohdennettuja kursseja oli 14.

Opistosta käsin -blogissa kävi **22 235** vierailijaa vuoden aikana yhteensä **25 047** kertaa ja eri sivuja klikattiin yhteensä **44 397** kertaa. Juttuja julkaistiin **96**. Blogi oli keväällä osan aikaa suljettuna hakkeroinnin takia.

TIETOTEKNIikka MONESSA MUKANA JA ARJESSA APUNA

Tietotekniikan opetus tukee kaupungin strategiaa helsinkiläisten tietoyhteiskuntavalmiuksien ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Opetustarjonnasta kolmannes

muodostui tietotekniikan peruskursseista. Yleisluennoista ja tietoisuista (yht. 41 kpl) suurinta osaa oli mahdollista seurata etäyhteydellä ja tallenteina. Omaehtoisen opiskelun tueksi tarjolla oli avoimen ja joustavan oppimisen mahdollisuuksia (n. 20 % koko ainealan tuntimäärästä). Vapaaehtoistoimintana toteutettiin tietotekniikan vertaisohjausta ja kännykkäopastusta sekä kokeiltiin vertaistukitoimintaa ikäihmisille suunnatuilla peruskursseilla.

TIEKE ry:n kansalaisten tietoteknisiä valmiuksia mitaavien tutkintojen näyttökokeita suoritettiin tuntuvasti aiempia vuosia vähemmän, vain joitakin kymmeniä. Aiemmin näyttökokeet sisältyivät osaksi kurssiopestusta.

Maahanmuuttajille järjestettiin tietotekniikan alkeistason kursseja somalin, thain ja venäjän kielellä. Yhteistyökurssina suomen kielen opetuksen kanssa toteutettiin työnhaun ja sähköisen asioinnin kursseja. Apua työ- ja koulutushaun ohjaukseen pidettiin suomen, englannin, somalin ja arabian kielillä. Uusmaalaisen opistojen ja Viope Oyn kanssa yhteistyönä suunnitellun verkko-ohjelmointikurssien toimintakonseptia kehitettiin eteenpäin. Näitä erityisesti nuorille suunnattuja kursseja oli tarjolla 18 kappaletta.

Senioreille järjestettiin alkeis- ja jatkokurssit kaupungin eri puolilla. Pohjoismaisena SeniorSurf-päivänä 4.10. Opistotalolla järjestettiin viisi etäyhteyttä tietotekniikkaluentoa sekä annettiin tietotekniikan vertaisopastusta. Opisto toteutti ikäihmisten tietotekniikkayhdistys Enter ry:n tilaamana kaksi vapaaehtoisten it-opastajien valmennuskoulutusta sekä järjesti vapaaehtoisille tietotekniikan vertaisopastajille opastustilaisuuksia yhteistyössä kaupunginkirjaston kanssa. Paikallisyhdistyksille toteutettiin räätälöityjä kursseja. TE-keskuksen ja kaupungin työelämäasioista vastaavien henkilöiden kanssa käytiin keskustelua yhteistyön tiivistämisestä.

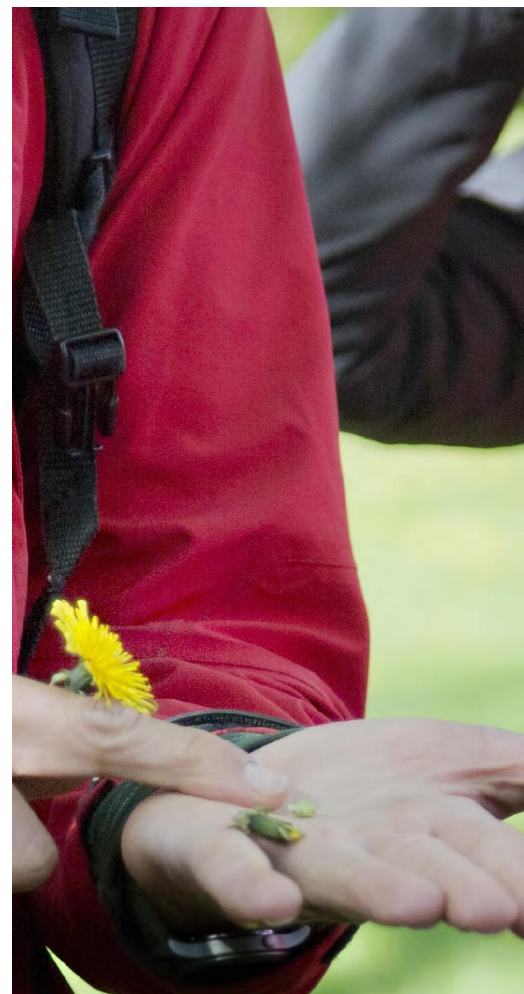

ASIAKASPALVELU JA HALLINTO 2016

– Laatumyötä, kehittämistä ja parempaa asiakaspalvelua **YHDESSÄ OSASTOSSA**

Asiakaspalvelu- ja hallinto-osasto aloitti toimintansa nykyisessä kokoonpanossa 1.4.2016 alkaen. Osasto koostuu neljästä eri yksiköstä: toimistopalveluista, tilapalveluista, tieto- ja viestintäpalveluista sekä kehittämispalveluista. Osasto vastaa työväenopiston sisäisestä ja ulkoisesta asiakaspalvelusta. Sisäiseen asiakaspalveluun kuuluu henkilökunnan sekä opetta-

jien ja tuntiopettajien ohjaus, neuvonta ja avustaminen. Ulkoinen asiakaspalvelu sisältää palvelut opiskelijoille ja kaikille kaupunkilaisille. Osasto vastaa myös yleis- ja taloushallinnosta, henkilöstöasioista, viestinnästä, tietohallinnosta, laadunhallinnasta, toimintajärjestelmästä sekä johtokunnan päätösvalmistelusta ja toimeenpanosta.

Vuoden 2016 tavoitteena oli kehittää osaston toimintaa, parantaa opiskelijoiden saamia palveluita, auttaa opetusta ja helpottaa omalta osaltaan opettajien työtä. Kurssimaksujen maksamista ja sähköistä kurssi-ilmoittautumista kehitettiin. Opiskelijoille tarjottiin ensimmäiseksi vaihtoehdoksi maksaa kurssit verkkomaksuina. Toimistopalveluita annettiin neljässä palvelupisteessä eli Kanneltalossa, Malmitalossa, Stoassa ja Opistotalossa. Palvelupisteiden aukioloaikoja yhtenäistettiin palvelutason turvaamiseksi ja parantamiseksi. Muissa toimipisteissä asiakkaita palvelivat ensisijaisesti opistoisannt.

Asiakaspalvelu- ja hallinto-osastolla oli vakinaista henkilökuntaa 60 ja vaihteleva määrä määräaikaista, tuntipalkkaisia, oppisopimusoppilaita, palkkatuettuja työntekijöitä sekä harjoittelijoita. Henkilökunta on osallistunut aktiivisesti opiston sisäisiin ja kaupungin järjestämiin koulutuksiin.

Osaston vastuulla olevia prosesseja kuvattiin IMS-toiminnanohjausjärjestelmään. Henkilöstöä osallistui myös työväenopiston itsearviointiin ja riskienarviointiin toimintavuoden aikana. Osaston henkilöstöstä 79 % vastasi Kunta10-kyselyyn. Tulosten perusteella laaditaan opiston kehittämistoimenpiteet alkuvuodesta 2017.

Asiakastytytyväisyyskysely toteutettiin joulukuussa 2016. Kyselyyn vastasi **2 626** opiskelijaa. Vastaajista **83 % oli yli 45-vuotiaita** ja **naisia 79 %**. Opiston kaikkiin palveluihin 4,6 (4,5) oltiin hyvin tyytyväisiä ja opiston palveluita suositeltaisiin mielellään myös muille. Asiakkaiden tyytyväisyys asiakaspalvelu- ja hallinto-osaston tuottamiin eri palveluihin **4,2** (4,0) on parantanut. Erityisen tyytyväisiä asiakkaat olivat viestintään ja tiedottamiseen, asiakaspalveluun sekä tiloihin.

Kehittämispalvelut

– henkilöstö-, talous- ja yleishallintoa, laatutyötä ja työhyvinvointia

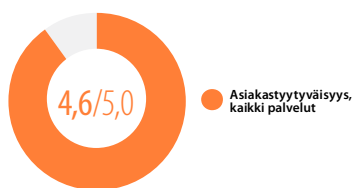
Kehittämispalvelut-yksikkö huolehtii keskitetyn henkilöstöhallinnon, taloushallinnon ja yleishallinnon tehtävistä. Yksikköön kuuluvat kehittämisspäällikkö, hallintosihteerin sijaisena toiminut laatukoordinaattori, henkilöstösuunnittelija, henkilöstösihteerin, kaksi erityissuunnittelijaa ja talouspäällikkö. Yksikön henkilöstössä tapahtui vuoden aikana paljon muutoksia kahden vuorotteen luvapaan ja yhden eläköitymisen johdosta.

Yksikön toimintaa on leimannut kaupungin organisatiouudistus erilaisten toimialakohtaisten työryhmien työn vuoksi. Kehittämissyksikön edustaja on osallistunut toimialan henkilöstösiirtojen, hr-tehtävien, työhyvinvoinnin, tulospalkkion, talouden yhteistyön ja talouden

prosessien kehittämiseen. Lisäksi on osallistuttu toimialan kehittämispalveluiden, hankintojen, arkistoinnin ja taloushallinnon laskentatunnisteiden kehittämiseen. Samaan aikaan on ollut meneillään sopimushallinnan ja sähköisen arkistoinnin kehittämisprojektit sekä avustusjärjestelmän kehittämisprojekti. Taloussuunnittelujärjestelmä vaihtui vuoden 2016 alussa.

Opiston sisäisessä kehittämisessä on paneuduttu vuoden 2014 opiston Kunta10-tulosten perusteella aloitettuun kehittämishankkeeseen, jossa apuna on ollut myös ulkopuolinen asiantuntija. Toiminnan laadun itsearviointi ja kehittämishankkeen havaintojen perusteella on määritetty osa-alueet, joita kehitetään seuraavalla strategiakaudella. Itsearvioinnissa ja riskienarvioinnissa on ollut mukana opiston henkilöstöä laajasti.

Osaamisen kehittämissuunnitelma ja työhyvinvointisuunnitelma on päivitetty vuonna 2016. Opisto teki hakemuksen keskitetyistä työhyvinvointimäärärahoista ja sai avustusta **12 000** euroa vuodelle 2017. Opisto on lisäksi mukana uuden toimialan työhyvinvoinnin kehittämishankkeessa yhdessä opetusviraston ja varhaiskasvatustalouden kanssa.

Asiakastytytyväisyyskyselyn 2016 tuloksia.

Tieto- ja viestintäpalvelut – ajanmukaisten laitteiden, kanavien ja tiedon tarjoaja

KIRJASTO JA AINO OPPIMISEN TUKENA

Kirjasto ja avoin oppimiskeskus Aino palvelevat opiston henkilökuntaa ja opiskelijoita tarjoamalla oppimateriaaleja, työvälineitä, ohjausta ja työskentelytiloja. Kirjastossa ja Ainossa työskentelivät kirjastonhoitaja ja kirjastovirkailija sekä opetuskaudella määräaikainen kirjastovirkailija. Kirjaston aineisto on tallennettu **PrettyLib**-kirjastojärjestelmään, johon perustuvaa **Toivo**-kokoelmatietokantaa voi selata internetissä. Tietotekniikan vertaisohjaustoimintaa ja kännykkäopastusta jatkettiin yhteistyössä kaupunginkirjaston ja ikäihmisten tietotekniikkahdistys **Enter ry:n** kanssa. Valtakunnallisella vanhustenviikolla kirjaston henkilökunta sekä tietotekniikan opettajat osallistuivat Vanhustyön keskusliiton koordinoiman **SeniorSurf**-päivän tapahtumien järjestämiseen Opistotalon kirjastossa.

TIETOHALLINNON TAVOITTEENA AJAN- MUKAISET TYÖKALUT JA SÄHKÖISEN ASIOINNIN KEHITTÄMINEN

Tietohallinto ylläpiti ja kehitti työväenopiston tietotekniikan palveluita, tuki tietotekniikan käyttöä opetuksessa ja hallinnossa, vastasi tietojärjestelmien kehittämisestä ja huolehti tietoturvasta sekä verkkoyhteyksien toimivuudesta. Hankintoja toteutettiin tietotekniikan laitteiston pitämiseksi hyvässä käyttökunnossa niin tietokoneiden, tablettien ja opetusvälineiden kuin palvelimien ja tietoverkon osalta. Kolmen tietokonealuokan tietokoneet uusittiin. Henkilökunnan tietokonekantaa päivitettiin hankkimalla kannettavia tietokoneita telakointiasemineen liikkuvien työntekijöiden tarpeisiin. Palvelinten määrää vähennettiin ja ajantasaistettiin.

Opiston tietohallinto osallistui kaupunginkanslian tietohallinnon johtoryhmän, kaupungin tietotekniikkaohjelman ja kokonaisarkkitehtuuriverkoston toimintaan. Microsoftin koulutuksenssivät käytössä hallinnossa ja opetuksessa. Opetuksessa käytetään noin **100** eri tietokoneohjelmaa ja se vaatii opetuksen tuelta huomattavaa panostusta tietokoneiluokkien, käsityön erikoisluokkien, kielistudioiden ja yleisluokkien ylläpidon osalta.

Tietohallinto on vastannut työväenopiston omien tietojärjestelmien Kursorin, sähköpostin, kirjastojärjestelmän, opetuksen nettipalveluiden ja AD:n toiminnasta. Hallinto verkkoon kuuluu **188** työasemaa ja kolme palvelinta sekä opetusverkkoon **297** työasemaa ja **12** palvelinta. IT-tuen tärkein tehtävä on varmistaa opetuksen häiriötön toiminta. **Office 365**-ohjelmisto otettiin käyttöön opetuksessa. Sen laajamittainen käyttö aloitetaan vuoden 2017 alkupuolella. Opetusviraston koulujen tietokoneet ovat yhteiskäytössä työväenopiston opettajien kanssa. Avointa opiskelijoiden tukea annettiin **1 100** tuntia.

Opiskelijoiden ja tuntiopettajien sähköistä asiointia parannettiin. Parannuksia tehtiin laskutusprosessiin ja kurssipalautteen tekemiseen. Opettajat ottivat käyttöön sähköisen läsnäololistan ja päiväkirjan käyttämisen kaikissa aineissa. Pääpaino on ollut järjestelmien virheettömän toiminnan varmistaminen. Ilmoittautumisessa painopiste on siirtynyt verkkoilmoittautumiseen ja sähköinen maksaminen on kasvanut. Järjestelmän tulevaisuuden tavoitteena on mahdollistaa asiointi täysin sähköisesti.

Asiakastytytyväisyyskyselyn mukaan ilmoittautuminen kursseille on **81 %** mielestä sujuvaa ja helppoa. **Ilmoittautumisen asiakastytytyväisyys 4,1** (3,7) on parantunut merkittävästi. Asiakastytytyväisyyskyselyn mukaan kurssimaksun verkkomaksaminen on **88 %** mielestä helppoa ja sujuvaa. **Kurssimaksun ja maksamisen asiakastytytyväisyys 4,1** (4,0) on myös hieman parantunut.

VIESTINNÄN PAINOISTEINÄ DIGITAALISUUS, OSALLISUUS JA TARINALLISUUS

Vuoden 2016 tavoitteiden mukaisesti opiston viestinnässä lisättiin osallisuutta ja kasvatettiin sähköisten viestintäkanavien ja sosiaalisen median kanavien näkyvyyttä. Sosiaalisen median mediaosumat kasvoivat vuoteen 2015 verrattuna 54 % ja mediaosumia kertyi Meltwaterin media-seurantaanlyysin mukaan 1 622.

Opiston Instagram-tili otettiin käyttöön heinäkuussa 2016. **#opistohommia**-valokuvakilpailu tuotti vuoden loppuun mennessä **462** julkaisua ja vakiinnutti Instagramin osaksi opiston viestintäkanavia. Sosiaalisen median mediaosumista **51 %** oli Instagramissa, **34 %** Twitterissä ja **9 %** Facebookissa.

Twitter-seuraajien määrä kasvoi **49 %** ja Facebookin **6 %**. Facebookin huippukattavuus päivää kohden kasvoi **150 %**. Facebookissa kokeiltiin maksullista mainontaa, jossa huippukattavuus julkaisua kohden oli parhaimmillaan yli **14 000** tavoitettua katsojaa. Twitterissä huippukattavuudet kuukautta kohden kasvoivat noin **31 000** tavoitettua katsojaa. Opiston henkilöstöä osallistettiin enemmän sisällön tuottamiseen ja kutsuttiin vapaaehtoisiksi sosiaalisen median kanavien sisällöntuottajiksi.

Yhteistyössä PKS-opistojen kanssa toteutettiin [ilmonet.fi](#)-sivuston käytettävyyystutkimus ja [ilmonet.fi](#) etusivun päivitys. Käytettävyyystutkimuksen toteutti **Ixonos Oy**. Ilmonet.fi:n kävijämäärät kasvoivat **300 000**:lla ollen noin **1 476 000** käyntiä. PKS-yhteistyönä toteutettiin bus-sikampanja, jossa mainospintana oli pääkaupunkiseudun linja-autojen istuinselektit. PKS-viestintä jalkautui

Kampin kauppakeskukseen Avoimet opinpolut -tapahtumaan elokuussa. Ilmonet.fi:n ainealapuun uusimisprojekti toteutettiin yhteistyössä ainealatiimien kanssa.

Vuonna 2016 tuotettiin kaksi opinto-ohjelmaa, jotka julkaistiin myös digitaalisesti osoitteessa [sto.digipap.eu/opinto-ohjelma](#). Opinto-ohjelmien digikirjojen käynnit kasvoivat **35 %**:lla ollen yhteensä noin **57 000** käyntiä. Opiston omia ulkokampanjoita toteutettiin kolme: Teatteriviikko 2016 toukokuussa, ilmoittautuminen syksyn kursseille elokuussa ja ilmoittautuminen kevään 2017 kursseille joulukuussa. Kampanjojen mainospintoina olivat digiscreenit Helsingin metroissa ja ratikoissa, Downtown Digital -mainospaikat Helsingin ydinkeskustassa sekä elokuussa Rautatieaseman metron liukuportaiden D.E.P. -digitaaliset paneelit.

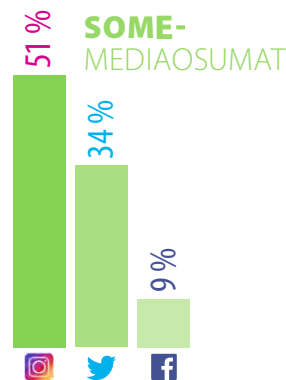
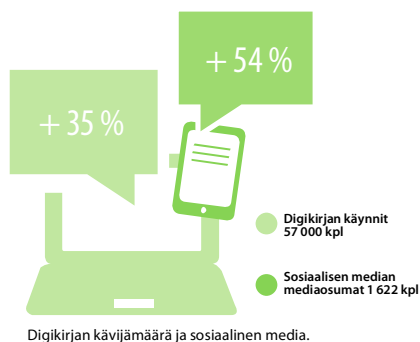
Viestinnän vuotta hallitsi myös Maunula-talon toiminnan suunnittelu, osallistavat asukastyöpajat sekä

kilpailut verkossa. Osallisuus ja tarinallisuus -painopisteitä toteutettiin [maunulatalo.fi](#):n julkaisujen, **Fountain-park**-verkkoairoviihikyselyn, opinto-ohjelmien ja Tarinoita opistosta -sivuilla julkaistujen artikkelien avulla.

Sisäinen viestintä keskittyi erityisesti opiston organisaatiomuutoksen ja kaupungin johtamisuudistuksen muutosviestintään ja uuden kasvatuksen ja koulutuksen toimialan viestinnän suunnitteluun sekä Helsingin uuden visuaalisen ilmeen valmisteluun. Päätöstiedotteita julkaistiin **10**, STT-tiedotteita **42**, hel.fi-uutisia **31** ja sisäisiä tiedotteita / Helmi-uutisia **21** kappaletta.

Asiakkaiden tyytyväisyys työväenopiston viestintään ja tiedottamiseen 4,3 (4,0) on parantunut merkittävästi. Asiakkaiden mielestä erityisesti opintotarjonta ja palvelut ovat helposti löydettävissä ja opintotarjonnasta on saatavilla riittävästi tietoa.

SÄHKÖISTEN VIESTINTÄKANAVIEN KASVU 2016

Toimistopalvelut

– parempaa asiakaspalvelua ja sujuvaa ilmoittautumista

Toimistopalvelut-yksikkö huolehti opiston asiakaspalvelusta, ilmoittautumisprosessin toiminnasta ja sen kehittämisestä, kurssi-huollosta, laskutuksesta, kurssimaksujen alennusoikeuksista, maksuvapautuksista, tuntiopettajien palkkojen tarkistuksesta sekä opiston puhelinpalveluista.

Kursor-kurssinhallintajärjestelmän kehittämisen ohella yksi toimintavuoden suurimpia muutoksia oli kaupungin yhteisen palautejärjestelmän kehittäminen ja aktiivinen käyttöönotto asiakaspalvelun tehostamiseksi. Opiskelijoille asiakaspalvelua selkeytettiin neljän palvelupisteen yhtenäisillä aukioloajoilla. Asiakaspalvelua parannettiin myös tehostamalla pääkaupunkiseudun kansalaisopistojen välistä ja kaupunkitasoista yhteistyötä sekä osastojen ja yksiköiden välistä yhteistyötä ja rakentamalla yhteistä palvelukulttuuria.

Kurssimaksuvapautushakemuksia tuli vuoden 2016 aikana yhteensä **252**. Vapautus myönnettiin **218** tapauksessa ja **34** hakemusta hylättiin. Vapautuksen myöntää rehtori. **Henkilökohtaisen alennuksen** hakijoita oli yhteensä **31** ja **2** hakemusta hylättiin. Henkilökohtaisen alennuksen myöntää asiakaspalvelu- ja hallinto-osaston osastopäällikkö. Johtokunnan päättämiä erilaisten alennusperusteiden mukaisia **alennuksia myönnettiin 6073** opiskelijalle, joista uutena alennusoikeusryhmänä oli **736 päätoimista opiskelijaa**. Rehtorin etukäteispäätöksellä muita alennusoikeuteen oikeuttavia opiskelijoita

oli **595**. Vuonna 2016 **opintoseteleitä** myönnettiin **643** kappaletta ja opintoseteliavustusrahaa käytettiin **14 932** euroa. Opintoseteliavustukset on suunnattu työttömille, maahanmuuttajille ja yli 63-vuotiaille.

Asiakkaiden tyytyväisyys työväenopiston asiakaspalveluun ja ilmoittautumiseen 4,2 (4,0) on parantunut. Asiakkaiden mielestä erityisesti asiakaspalvelu on ammattitaitoista ja ystävällistä. Kurssimaksu koetaan myös kohtuulliseksi ja sen verkkomaksaminen on helppoa ja sujuvaa.

Tilapalvelut

– hallittua ja valvottua tilojen käyttöä

Opistolla on 12 omaa toimipistettä ja tilojen yhteispinta-ala on 18 055 m². Maunula-talo valmistui marraskuussa, ja siellä toimivat työväenopiston lisäksi myös kirjasto ja nuorisoasiainkeskus. Kanneltalo, Malmitalo, Vuotalo ja Stoa ovat muita monitoimitaloja, joissa toimitaan yhteistyössä talon muiden toimijoiden kanssa. Nuorisoasiainkeskus toimii yhdessä työväenopiston kanssa Kuvataidekeskus Hapessa ja Oulunkylätalossa.

Työväenopiston omassa käytössä on Opistotalon, Silkkikutomon, Pohjois-Haagan ja Rajametsäntien tilat. Omien tilojen osuus opetustunneista on **86 %**, koulujen ja muiden tilojen **14 %**. Opetusta järjestetään yli kolmessakymmenessä koulussa ja lähes kaikissa palvelukeskuksissa sekä muutamissa asukastaloissa. Oulun-

kylätalon askarteluhuoneesta ja varastosta luovuttiin pienen käyttöasteen takia. Malmitalon opetuskeittiö uusittiin vuonna 2016.

Maunula-talossa työväenopistolla on tilaa **938 m²**: musiikkiluokka, monitoimiluokka, kaksi yleisluokkaa, musiikin harjoitustila sekä Metsäpurasalista 40 %:n yhteiskäyttöosuus. Asiakaspalvelutilan, opettajainhuoneen ja työhuoneen lisäksi käytössä on kokoushuoneita ja muita yhteiskäyttötiloja. Lähiörahaston **400 000** euron määrärahalla hankittiin Maunula-taloon infonäyttöjä, audiovisuaalisia laitteita ja omakäyttölukitus. Metsäpurasalin nouseva näyttämö toteutettiin myös Lähiörahaston **130 000** euron määrärahalla. Maunula-taloon sijoitettiin asiakaspalvelutehtäviin tilapalveluiden ja toimistopalveluiden henkilöstöä.

Työväenopiston johtokunta irtisanoi Kuvataidekeskus Hapen vuokrasopimuksen ja työväenopisto luopuu tiloista 31.5.2017 alkaen. Opistotalon luokkamuuostyöt aloitetaan tilakeskuksen ja suunnittelutyöryhmän kanssa vuoden 2017 alussa. Tavoitteena on saada kuvataiteen opetukselle soveltuvia luokkia ja varastoja korvaamaan Hapen tiloja.

Kaapelitalo Oy tiedotti syksyllä Kaapelitehtaan tulevasta Tanssin talo -hankkeeseen liittyvistä tilajärjestelyistä. Työväenopiston tilat Kaapelitehtaalla ovat siirtymässä Tanssin talon käyttöön rakennushankkeen käynnistyessä. Työväenopistolle haetaan korvaavia tiloja Helsingin eteläiseltä alueelta yhdessä tilakeskuksen kanssa siten, että Kaapelitehtaalla oleva työväenopiston toiminta voi jatkua syksystä 2018 alkaen uusissa tiloissa.

Asiakkaiden tyytyväisyys työväenopiston oppimisympäristöihin ja toimitiloihin 4,3 (4,1) on parantunut. Asiakkaiden mielestä erityisesti opetuspaikat ovat helposti löydettävissä ja saavutettavissa.

KEHITTÄMINEN JA HANKKEET

Määrätietoisella suunnittelulla

LAATUA ja tuottavuutta

Laatutyö ja EFQM-itsearviointi

Työväenopiston laatutyötä ja arviointeja tukee ja ohjaa opiston johtoryhmän nimeämä **laaturyhmä**, joka kokoontui vuoden 2016 aikana 14 kertaa. Sen puheenjohtajana toimi opiston laadunhallinnasta vastaava asiakaspalvelu- ja hallinto-osaston osastopäällikkö ja sihteerinä oli laatukoordinaattori. Ryhmässä oli yhteensä 12 jäsentä, jotka edustavat kattavasti opiston kaikkia keskeisiä palveluita. Kaikille kuvatuille prosesseille on myös nimetty prosessimistajat, jotka ovat niiden asiantuntijoita ja vastaavat niiden toimivuudesta käytännössä.

Työväenopistossa on monenlaisia prosesseja, ohjeita ja toimintatapoja, jotka perustuvat sekä sen omiin että

kaupungin linjauksiin. Työväenopiston käytössä oleva sähköinen **toiminnanohjausjärjestelmä IMS** mahdollistaa kokonaisuuksien hallinnan. Järjestelmään on rakennettu työväenopiston laatukäsikirja ja laatujärjestelmä. Järjestelmään on kuvattu **112** prosessia, mittareita, keskeiset dokumentit työohjeineen ja laatukäsikirja. Lisäksi IMS:ssä on otettu käyttöön henkilöstöpalaute ja ideakanava. Laatukäsikirja pitää sisällään työväenopiston voimassa olevan vision, arvot, tehtävän ja strategian sekä lain vapaasta sivistystyöstä. Lisäksi se rakentuu seuraavista osakokonaisuuksista: organisaatio ja prosessit, johtamisjärjestelmä ja talous, opetus ja oppiminen, asiakas- ja tilapalvelut, tieto- ja viestintäpalvelut, henkilöstö ja kehittäminen. Näiden lisäksi laatukäsikirjassa on tiivistelmä **EFQM**-mallin mukaisista **itsearvioinnin** havainnoista ja näiden tulosten perusteella tehdyistä kehittämissuunnitelmista.

Julkisilta palveluilta odotetaan yhä enemmän muutosherkkyyttä, kehittämistä, itsekräittisyyttä ja laatua. Helsingin kaupungissa on käytössä kaupunginjohtajan laatupalkintokilpailu, ja kaupunginvaltuusto edellyttää virastoilta itsearvioinnin tekemistä vähintään kerran valtuustokauden aikana.

Työväenopistossa suoritettiin koko organisaation kattava EFQM-mallin mukainen itsearviointi syksyn 2016 aikana. Arviointiin valmistauduttiin laatimalla projektisuunnitelma aikatauluineen ja prosessikuvausineen. Lisäksi vahvistettiin laaturyhmän jäsenten osaamista osallistumalla kaupungin järjestämiin **Suomen Laatuksuksen** EFQM-koulutuksiin. Laatuksuksen laatupäällikkö antoi organisaatiokohtaista ohjausta laaturyhmälle käytännön itsearviointityöhön.

Itsearvioinnin ohjausryhmänä oli työväenopiston johtoryhmä ja projektiryhmänä toimi laaturyhmä. Arvioinnin haluttiin kattavan laajasti eri henkilöstöryhmiä ja olevan henkilöstöä hyvin osallistava. Itsearviointiin perustettiin viisi vastuuhenkilön vetämää arviointiryhmää, joissa oli yhteensä 28 jäsentä. Itsearvioinnin eri arviointikohtiin vastattiin näyttöön tai todelliseen toimintaan perustuen.

Arviointiryhmien työ käynnistyi syyskuussa ja havaintojen kirjaamiseen tarvittiin 3–4 puolen päivän kokousta. Yhteisessä arviointikokouksessa käytiin läpi toimintasuosioiden ryhmien havainnot. Tulospuolelle löytyi hyviä mittareita, mutta mittareiden analysoiminen vaati vielä jatkovalmistelua ennen pisteytystä. Kehittämiskokouksessa valmisteltiin itsearviointiin perustuen viisi kehittämishanketta, jotka jatkovalmistelussa muutetaan projektisuunnitelmiksi.

Itsearvioinnin pisteytykokoukseen osallistuivat rehtori, itsearviointiryhmien vetäjät ja laatukoordinaattori sekä Suomen Laatuksuksen asiantuntija. Näin varmistettiin pisteytyksen EFQM-mallin mukaisuus ja vertailukelpoisuus. **EFQM-mallin mukaisesta itsearvioinnista työväenopisto sai 330 pistettä.**

Riskienarviointi ja -hallinta

Suomenkielisen työväenopiston johtokunta on hyväksynyt 15.12.2015 työväenopiston sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan kuvauksen. Johtokunta on valvonut, että työväenopisto on toiminut vahvistetun talousarvion, kaupunginvaltuuston ja kaupunginhallituksen hyväksymien tavoitteiden sekä hyväksymänsä sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan kuvauksen mukaisesti ja ohjannut sen toimintaa.

Työväenopisto arvioi sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämistä, toimeenpanoa ja toimivuutta vuoden 2016 keväällä. Merkittäviä riskejä ei noussut tarkastelussa esiin. Henkilövaihdokset, henkilöstön osaaminen ja talouden seuranta ovat merkittävässä asemassa, jotta toiminta ja talous ovat tavoitteiden mukaisesti hoidetut.

Helsingin työväenopisto on toteuttanut vuonna 2016 seuraavat kehittämistoimenpiteet, jotka ovat sisällyneet johtokunnan hyväksymään sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan kuvaukseen:

- Viraston strategian ja arvojen päivittäminen
- Laatujärjestelmän ja laatuikäikirjan kehittäminen
- Prosessikuvausten päivittäminen
- Tiedonohjaussuunnitelman ja sähköisen sopimustenhallinnan valmistelu
- Toimintasäännön ja hankintavaltuuksien päivitys
- Viestintä- ja markkinointisuunnitelman päivittäminen
- Riskienhallinnan kuvaaminen prosessina ja ohjeiden päivitys
- Viraston riskien arvioinnin kokonaisprosessi aina strategiaohjelmakauden aikana ja osittaiset arvioinnit ennen tilinpäätöksen sisäisen valvonnan raportin laatimista

Suoritetun itsearvioinnin perusteella opiston sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan nykytila on edelleen hyvä, koska yllämainitut valmistelu- ja muut organisaation kehittämistoimet pitävät sisällään näiden asioiden läpikäyntiä ja seurantaa.

Tilikauden aikana ei ole toteutunut riskejä, joista olisi aiheutunut merkittävää vahinkoa tai taloudellista menetystä. Työväenopisto on arvioinut vuoden 2016 aikana merkittävimpiä strategisia, taloudellisia ja operatiivisia riskejä uuden ohjeen valmistelutyön yhteydessä. Henkilöstön kouluttamiseen ja kuulemiseen on tarjottu useita mahdollisuuksia yhteisissä koko päivän mittaisissa kehittämissäpäivissä. Viestintä on hoidettu tehokkaasti.

Työhyvinvoinnin kehittämishankkeet

Vuoden 2014 Kunta10-tulosten pohjalta opisto laati kehittämissuunnitelman, jonka keskeinen tavoite oli kirkastaa opiston arvot ja strategia. Opistossa käynnistyi laaja koko henkilöstöä koskenut hanke, jossa kehittämissuunnitelman avulla kuvattiin ja käsiteltiin toimintaympäristön keskeiset muutokset ja niiden liittyminen opiston strategiseen johtamiseen. Toimintaympäristön muutos selvitettiin opiston ja kaupungin edustajien henkilöhaastattelulla. Keväällä 2016 opiston kaikki tiimit käsitelivät muutostekijöitä ja opiston arvoja. Lisäksi perustettiin kahdeksan kehittämissuunnitelmaa, jotka kokoontuivat kevään ja kesän aikana.

Syksyllä 2016 järjestettiin kaksi kehittämissäpäivää, joissa työstiettiin opiston strategiaa ja kehittämisen askelia. Kehittämissuunnitelmiin saatiin neljä teemaa: johtamisen kehittäminen, organisaation ja toiminnan kehittäminen, esimiestyön kehittäminen ja verkostotoiminnan kehittä-

minen. Myös opiston arvot päivitettiin: **Asiakaslähtöisyys – Toisten kunnioittaminen, Yhdessä tekeminen, Avoimuus – Rehellisyys ja Oppiminen**. Hankkeen tuloksia hyödynnetään jatkossa yhdessä itsearvioinnissa saatujen keskeisten kehittämisteemojen kanssa.

Maunula-talo ja osallisuuden vahvistaminen

Maunula-talo on työväenopiston, kirjaston ja nuorisosiainkeskuksen uudenvuoden yhteinen kulttuuritalo, jossa tilat ja toiminnot lomittuvat saumattomaksi

kokonaisuudeksi. Hankkeen suunnittelussa on alusta lähtien ollut mukana *Maunulan demokratia* -ryhmä ja alueen asukkaita. Tavoitteena on ollut luoda taloon toimintamalli, jossa asukkaat osallistuvat kaupungin työntekijöiden kanssa talon päätöksentekoon sekä toiminnan suunnitteluun.

Talon toimintamalli valmistui ja hyväksyttiin elokuussa 2016 Maunulan *asukasfoorum*in kokouksessa, jossa talon neuvottelukuntaan valittiin kolme asukasyhdistyksen jäsentä ja heille kolme varajäsentä. Neuvottelukuntaan kuuluu lisäksi kuusi työntekijää. Neuvottelukunnan tehtävänä on laatia vuosittain talon yhteinen toimintasuunnitelma, jonka aikaansaamiseksi alueella toteutettiin *osallistuvan budjetoinnin* prosessin mukaisesti

työpajoja sekä äänestyksiä. Syyskuussa neuvottelukunta päätti, että talossa toteutetaan vuonna 2017 neljä asukkaiden ehdottamaa tapahtumaa, jotka ovat *Maunula tanssii ja soi*, *Kino Maunula*, *Yhteinen takapiha* sekä *Café Maunula*.

Maunula-talo valmistui marras-joulukuussa ja talo avattiin yleisölle **22.12.2016**. Työväenopiston henkilöstöstä talossa työskentelevät kaksi opistoisäntää ja kaksi opistosihteerä sekä teatteriopetuksen ja äidinkielen suunnittelijaopettaja.

Opetusresurssien kohdentaminen

Opistossa toteutettiin Opetushallituksen laatu- ja kehittämisavustuksen turvin vuosina 2015–2016 Opetusresurssien kohdentamisen perusteet (Lake 1) -hanke. Hankkeen tavoitteena oli kehittää strateginen työkalu tuntiresurssien jaon avuksi ja määritellä työväenopiston tuntijaon suuntaviivat tuleville vuosille.

FT Emilia Valkonen teki selvityksen tuntiresurssien jakamisen perusteista ja muutostarpeista. Selvityksen ensimmäisessä osassa tarkasteltiin opiston opetustarjonnan trendejä historiallisesti sekä työväenopiston roolia ja profiilia nykyisessä Helsingin vapaan sivistystyön kokonaistarjonnassa.

Toinen osa perustui opiston opetushenkilöstön haastatteluihin ja siinä selvitettiin henkilöstön kokemuksia ja näkemyksiä nykyisestä tuntiresurssien jaosta.

Selvityksen kolmannessa vaiheessa analysoitiin työväenopistoon kohdistuvaa koulutustarvetta eri näkökulmista: selvitettiin kaupungin strategiasta nousevat tarpeet, opiston opetussuunnitelmassa määritellyt tarpeet ja kuntalaisten esille nostamat

tarpeet. Kuntalaistarvetta peilattiin kaikille avoimella **verkkoavoriihimenetelmällä**, jossa **2 732** käyttäjää arvioi sitä, mitä hyvä elämä on ja miten työväenopiston toiminta voisi olla keino sen toteuttamiseen. Koulutustarvetta analysoidiin myös kurssijonojen ja kurssien täyttöasteen perusteella sekä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusnäkökulmasta.

Kuntalaisten osallisuus työväenopistossa ja osallistava opisto

Työväenopisto sai Opetushallituksen laatu- ja kehittämisrahoitusta **47 000** euroa Kuntalaisten osallisuus (Lake 2) -hankkeelle. Hanke käynnistyi syksyllä 2016 ja jatkuu koko vuoden 2017. Tavoitteena on kokeilla, kehittää ja ottaa aiempaa systemaattisemmin käyttöön kuntalaisten osallisuuden menetelmiä ja muotoja. Osallisuuden keinoin pyrimme syventämään tietoaamme kuntalaisten koulutustarpeista sekä käyttämään osallisuuden menetelmiä työväenopiston toimintaa suunniteltaessa. Myös henkilökunnan osallistamisosaaminen kehittyi.

Hanke liittyy saumattomasti Opetusresurssien kohdentamisen perusteet -hankkeeseen sekä Helsingin kaupungin osallistamisen kehittämiseen. Osallisuuden kehittäminen koskee opiston koko toimintaa. Vuoden 2016 kesällä päättyi tämän hankkeen esihankkeena toiminut **Osallistava työvis** -projekti, jossa kokeiltiin tietotekniikan kurssien yhteydessä opiskelijayhteistyötä.

Hankkeen tavoitteena on kehittää kurssisuunnittelun osallistamisen menetelmiä. Käyttöön otetaan

osallistavan suunnittelun (budjetoinnin) malli. Opiston toimintaa suunnitellaan aikaisempaa enemmän käyttäen apuna sosiaalista mediaa, internetiä sekä muita osallisuuden muotoja. Opistossa levitetään ja laajennetaan Maunula-talon osallistamismallia, jossa erityiskonseptina on kuntalaisosallisuus ja Helsingin kaupungin hallintokuntien ja asukkaiden välinen yhteistyö. Henkilökunnan, mukaan lukien tuntiopettajat, osallistamisosaamista vahvistetaan ja kehitetään. Hankkeeseen liittyy myös **Taide osallisuuden edistäjänä** -pilottihanke, jossa opiskelijoita ja opiskelijajoukkoja osallistetaan osaamisensa kautta.

Opet oppii

Helsingin työväenopiston, Espoon työväenopiston, Kauniaisten kansalaisopiston ja Vantaan aikuisopiston yhteinen Osaava-rahoituksella toimiva Opet oppii -hanke sai edelleen jatkorahoitusta vuodelle 2016. Hankkeen isoin toiminta oli tunti- ja muillekin opettajille tarkoitettu täydennyskoulutus, johon osallistui myös Helsingin työväenopiston opettajia. Täydennyskoulutus järjestettiin yhdessä Osaava Helsinki -hankkeen kanssa, jonka toimijoina ovat Helsingin kolme yksityistä kansalaisopistoa eli Helsingin Aikuisopisto sekä Kalliolan ja Toimelan kansalaisopistot.

Koulutus järjestettiin eri opistojen tiloissa ja ne olivat osallistujille maksuttomia. Lisäksi järjestettiin kaksi opettajien virkistyspäivää. Koulutusten lisäksi Opet oppii -hanke julkaisi nettikirjan, joka kirjoitettiin hankkeen eri toimijoiden yhteistyönä. Kirja löytyy osoitteesta www.omnia.fi (https://www.omnia.fi/sites/default/files/ilo_oppia_ja_opettaa_-_vapaan_sivistystyon_puhurit_ja_myotatuulet_pdf.compressed.pdf).

Kansainvälinen toiminta

Opiston **kansainvälisyysstrategia 2016–2020** valmistui vuoden 2016 alussa. **Kansainvälisen liikkuvuuden keskus** CIMO myönsi rahoituksen kahdelle Erasmus + -hankkeelle: Pakolaisten koulutuksen verkostot – Networking Refugees ja Kansainvälisyys opiston kehittäjänä (KAKE) -hankkeelle.

PAKOLAISTEN KOULUTUKSEN VERKOSTOT – NETWORKING REFUGEES (ERASMUS+)

Hankkeeseen osallistuu oppilaitoksia kahdeksasta eri maasta: Suomi, Itävalta, Saksa, Hollanti, Unkari, Bulgaria, Romania ja Puola. Hankkeessa tutustutaan eri kaupungeissa pakolaisten koulutusta varten luotuihin verkostoihin. Hankkeen tavoitteena on löytää eri maista hyviä käytänteitä, joita voidaan soveltaa muuallakin. Hanke alkoi syksyllä 2016 ja loppuu keväällä 2018.

KANSAINVÄLISYYS OPISTON KEHITTÄJÄNÄ (ERASMUS+)

Hankkeeseen myönnettyillä resursseilla työväenopiston henkilöstö tutustuu muihin eurooppalaisiin aikuiskoulutuksen oppilaitoksiin ja opetukseen sekä käy eurooppalaisissa aikuiskoulutuksen koulutuksissa. Hankkeen tavoitteena on, että henkilöstö saa inspiraatiota omaan työhönsä ja ajatuksia opiston toiminnan kehittämiseen. Liikkuvuuskien aiheina ovat opiston opetussuunnitelman painoalueet osallisuus ja uudet oppimisympäristöt. Hanke alkoi syksyllä 2016 ja loppuu kesällä 2018. Ensimmäiset liikkuvuudet toteutuvat keväällä 2017.

TALOUS VUONNA 2016

TUOTTAVUUTTA ja tuloksellisuutta

Työväenopiston taloutta suunnitellaan ja valvotaan kaupungin talous- ja suunnitteluosaston, työväenopiston johtoryhmän ja johtokunnan toimesta. Talousarvion toteutumisennusteet annettiin neljä kertaa vuoden 2016 aikana. Laskutus, ostolaskujen käsittely ja kirjanpito tehtiin yhdessä kaupungin talouspalvelukeskuksen kanssa.

Työväenopisto teki käyttötalouden ylitysesityksen **195 000** euroa lokakuussa perustuen saatuihin valtionavustuksiin ja EU-hankkeiden saamaan ulkopuoliseen rahoitukseen. Tuntiopettajien vuosilomakorvaukset ja lomarahat siirrettiin maksettaviksi totutusta käytännöstä poiketen tuntiopettajille tammikuussa 2017, ja tästä syystä käyttötalouden menot ylittyivät yhteensä **341 500** euroa.

Opetushallitus on rahoittanut vuonna 2016 työväenopiston opetuksen laadun kehittämistä. Ainekohtaista opetusresurssien kohdentamista ja tuntijakoa

TALOUSARVION TOTEUTUMA 1.1.–31.12.2016

	2014	2015	2016
Toimintakate / opetustunti	124,73	125,13	125,08
Kurssimaksutulo / opetustunti	18,57	19,41	20,10

Rahoitusosuuden jakautuminen osallistujien, kunnan ja valtion kesken on esitetty seuraavalla sivulla: Ylläpitäjän osuus nettomenoista oli 13,63 euroa per helsinkiläinen* vuodessa.

*Lähde: Helsingin Tietokeskus: Helsingin asukasluku 31.12.2016 oli 636 000 asukasta. Toimintamenojen jakauma menolajeittain ilmenee seuraavalta sivulta.

koskeva tutkimustyö valmistui kesäkuussa. Opisto sai lisäksi rahoitusta kuntalaisten osallistamiseen, kansainväliseen liikkuvuuteen ja Networking Refugees -hankkeisiin.

Työväenopiston uusi toimipiste Maunula-talo valmistui toimijoiden käyttöön marras-joulukuussa 2016. Työväenopistolle oli myönnetty Lähiörahastosta määrärahaa **400 000** euroa Maunula-talon av-laitte-hankintoihin ja -asennuksiin sekä omatoimilukitusjärjestelmään. Osa näiden toimituksista ja asennuksista siirtyi vuodelle 2017. Maunula-talon kalustamiseen

myönnetystä **200 000** euron investointimäärärahasta osa siirtyi myös vuodelle 2017 toimitusten takia.

Kurssimaksutuloja kertyi **150 000** euroa budjetoitua enemmän. Opisto myönsi maahanmuuttajille, työttömille ja alhaisen pohjakoulutuksen omaaville henkilöille yhteensä **643 opintoseteliä** opiston kurssimaksun kattamiseen. Sitova opetustuntitavoite **102 500** ylittyi ja opetusta toteutettiin **104 498** tuntia. Maksupalvelu- ja erityishinnoitellut kurssit eivät sisällyneet talousarvioon. Suomen kielen kurssija maahanmuuttajille järjestettiin osin yhteistyössä Stadin ammattiopiston kanssa.

TALOUSARVION TOTEUTUMA 1.1.–31.12.2016

Vertailu talousarvioon

KÄYTTÖTALOUS	TOTEUTUMA 2015	TALOUSARVIO 2016	MR-SIIRROT 2016	TA YHT 2016	TOTEUTUMA 2016	TOT.-%
Myyntituotot	129 685	110 000		110 000	64 178	58,3
Maksutuotot	2 017 267	1 920 000	110 000	2 030 000	2 115 063	104,2
Tuet ja avustukset	28 560	47 000	85 000	132 000	111 516	84,5
Vuokratuotot	60 400	40 000		40 000	32 286	80,7
Muut toimintatuotot	21 605	0		0	13 356	
Valmistus omaan käyttöön	0	0		0	0	
TOIMINTATUOTOT YHTEENSÄ	2 257 517	2 117 000	195 000	2 312 000	2 336 398	110,4
Palkat	7 417 891	7 444 000	257 427	7 701 427	7 715 034	100,2
Muut henkilöstökulut	2 470 492	2 502 000	86 573	2 588 573	2 595 043	100,2
Palvelujen ostot	1 159 415	1 239 000		1 239 000	1 183 473	95,5
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	405 441	380 000		380 000	379 035	99,7
Avustukset	118 686	82 000		82 000	96 932	118,2
Vuokrat	3 416 565	3 404 000		3 404 000	3 415 285	100,3
Muut kulut	38 259	15 000		15 000	22 717	151,4
TOIMINTAMENOT YHTEENSÄ	15 026 748	15 066 000	344 000	15 410 000	15 407 518	100,0
TOIMINTAKATE	-12 769 232	-12 949 000		-13 098 000	-13 071 120	99,8
POISTOT JA ARVONALENTUMISET	142 366	100 000		100 000	97 545	97,5
TILIKAUDEN TULOS	-12 911 598	-13 049 000		-13 198 000	-13 168 665	99,8
INVESTOINTIOSA						
Irtaimen omaisuuden hankinnat STO	58 634	267 000	-15 000	252 000	205 557	81,6
Lähiörahaston rahoittamat hankinnat		400 000	-116 000	284 000	270 373	95,2

TUNNUSLUVUT 2016

	TOTEUTUNUT 2015	TALOUSARVIO 2016	TOTEUTUNUT 2016	POIKKEAMA
SUORITETAVOITTEET				
Opetustunnit	102 046	102 500	104 498	1 998
TEHOKKUUS / TALOUDELLISUUS				
Menot eur/asukas	24	24	24	0
Toimintakate / opetustunti	-125	-129	-125	-128
TOIMINNAN LAAJUUSTIEDOT				
Kurssilaiset, ilmoittautuneet opiskelijat	77 383	78 000	82 783	4 783
Opiskelutunnit, kaikki opiskelijat	1 235 917	1 320 000	1 343 017	23 017
RESURSSIT				
Vakituisen henkilöstön määrä	105	105	105	0
Tuntipalkkaisten opetustunnit	88 511	87 965	90 198	2 233
TUOTTAVUUSMITTARI				
Tuottavuus, matriisi 2013=100	98	111	152	41
TILANKÄYTÖN TEHOKKUUDEN MITTARI				
Tilat m ²	17 148	17 422	18 055	633
m ² /asukas	0,027	0,028	0,028	0,000
Toimipisteiden määrä	11	11	12	1

Lisäksi työväenopiston opetusta on järjestetty eri puolilla Helsinkiä sijaitsevilla kouluissa.

HELSINKI CITY ADULT EDUCATION CENTRE 2016

Knowledge, culture & company – ALL OVER THE CITY

The City of Helsinki Finnish Adult Education Centre strives to improve the ability of the city's adult residents to cope and to function in our continuously changing society. The teaching given in the Centre is part of a process of lifelong learning based on the principles of liberal adult education.

Adult Education Centre supports various developmental aspects of an individual's personality and people's ability to function in communities, thus promoting democracy, equality and pluralism. The Centre provides the participants both with general education and interest-led studies, as well as promotes self-development. The Act on Liberal Adult Education is applied in the operations of the Centre.

The vision of the Centre is that The Finnish Adult Education Centre will be an innovative and esteemed pioneer in adult education, while remaining close to people. The year 2016 was the 102nd operational year of the Centre. During the year, a total of **104 498** teaching hours were provided. The number of course participants totalled **82 783**. The Centre continues to be the largest institute of liberal adult education in Finland. The operating expenses amounted to **EUR 15 407 518**.

STAFF

At 2016, the Centre employed 105 staff members on permanent contracts. The number of other staff, including teachers paid by the hour, totalled approx. **1 000** staff members.

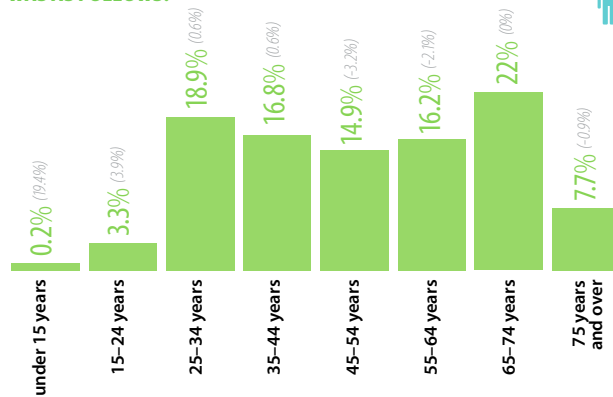
STUDYING

During the operating year, the Centre organised **4 877 courses** and **298 lectures**. General lectures were free of charge and open to all. Most lectures were given on topics related to culture, history and social studies, literature and arts. Languages remains the largest individual field of subjects which were given **35 %** of all teaching hours (incl. Finnish studies).

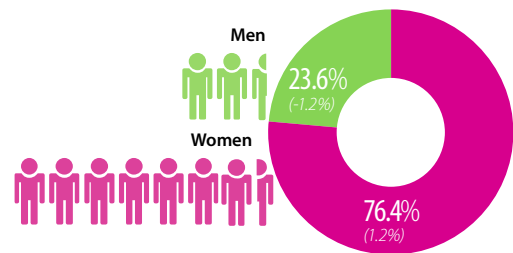
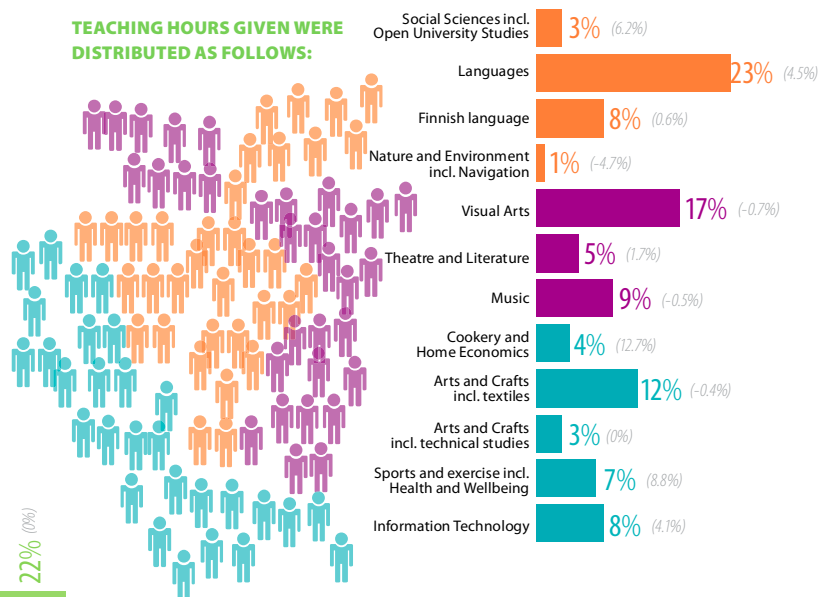
IMMIGRANTS

Finnish studies for immigrants accounted for **8 %** of all teaching hours. Immigrants were also offered instruction in most other subjects such as social studies, information technology, languages other than Finnish, arts and crafts, sports and home economics.

THE OVERALL STUDENT AGE DISTRIBUTION WAS AS FOLLOWS:

TEACHING HOURS GIVEN WERE DISTRIBUTED AS FOLLOWS:

Women accounted for approx. 76.4% of the students, and men for 23.6%.

TILASTOJA

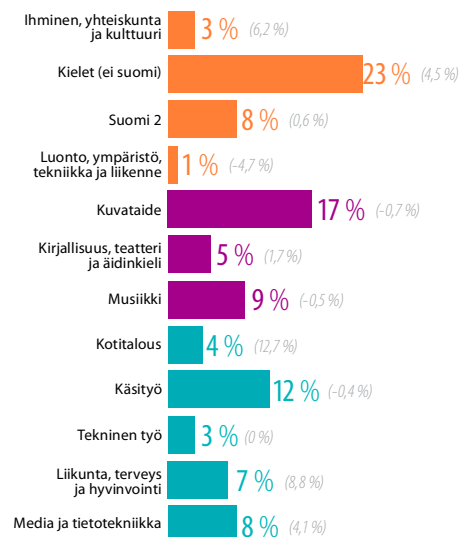
OPETUSTUNNIT AINERYHMITÄIN 2015–2016

Mukana opetusmuodot normaali, yleisluento, avoin oppimisympäristö, avoin yliopisto, henkilöstökoulutus, maksupalvelu, omakustanne ja tapahtumat (jotka katsotaan opetuksiksi).
Yksi opiskelijatunti saadaan, kun yksi opiskelija on yhden tunnin kurssilla (20.1.2017).

AINERYHMÄT	2015	2016	2016 %	MUUTOS 2015–16	MUUTOS % 2016
KIELET JA TIETOAINEEET	35542	36781	35 %	1239	3,5 %
Ihminen, yhteiskunta ja kulttuuri	2795	2968	3 %	173	6,2 %
Kielet (ei suomi)	23500	24549	23 %	1049	4,5 %
Suomi 2	8507	8559	8 %	52	0,6 %
Luonto, ympäristö, tekniikka ja liikenne	740	705	1 %	-35	-4,7 %
TAIDEAINEEET	32981	32905	31 %	-76	-0,2 %
Kuvataide	17844	17720	17 %	-124	-0,7 %
Kirjallisuus, teatteri ja äidinkieli	5398	5490	5 %	92	1,7 %
Musiikki	9739	9695	9 %	-44	-0,5 %
TAITOAINEEET	33523	34812	33 %	1289	3,8 %
Kotitalous	3656	4119	4 %	463	12,7 %
Käsityö	12795	12745	12 %	-50	-0,4 %
Tekninen työ	2929	2925	3 %	-4	0 %
Liikunta, terveys ja hyvinvointi	6327	6886	7 %	559	8,8 %
Media ja tietotekniikka	7816	8137	8 %	321	4,1 %
YHTEENSÄ	102046	104498	100 %	2452	2,4 %

Tilastot 2015 perustuvat ko. vuoden toimintakertomukseen.

Yleisluennoilla ei merkitä ilmoittautuneita, mutta kurssin suorittaneissa luennoilla läsnäolleet ovat mukana.

KIS*-OPETUSTUNTEJA

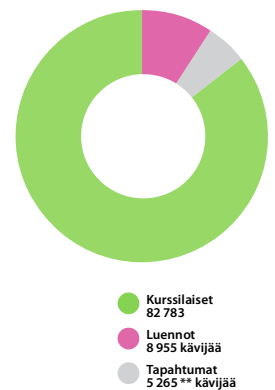
(*Kokeileva, Integraiva, Strateginen opetus)
järjestettiin 16 788 tuntia (2015: 9075 t = kasvua +85 %)
joihin osallistui yhteensä 10 254 kurssilaista
(2015: 6 779 kurssilaista = kasvua +51 %)

KURSSILAISET AINERYHMITTÄIN 2016

Kursseja järjestettiin yhteensä 4 877 kpl. Tilastossa mukana opetusmuodot normaali, yleisluento, avoin oppimisympäristö, avoin yliopisto, henkilöstökoulutus, maksupalvelu, omakustanne ja tapahtuma opetusta (20.1.2017).

	ILMOITTAUTUNEITA				SÄÄNNÖLLISET OPISKELIJAT		
	2015	2016	MUUTOS % 2015–2016		2015	2016	MUUTOS % 2015–2016
AINERYHMÄT							
KIELET JA TIETOAINEET	28188	29145	3,4 %		21364	22028	3,1 %
Ihminen, yhteiskunta ja kulttuuri	5955	7026	18,0 %		5495	6458	17,5 %
Kielet (ei suomi)	18011	18092	0,4 %		13126	13103	-0,2 %
Suomi 2	2932	2850	-2,8 %		1648	1497	-9,2 %
Luonto, ympäristö, tekniikka ja liikenne	1290	1177	-8,8 %		1095	970	-11,4 %
TAIDEAINEET	18769	22748	21,2 % *		15144	18828	24,3 % *
Kuvataide	7759	8580	10,6 %		6300	6911	9,7 %
Kirjallisuus, teatteri ja äidinkieli	3990	6323	58,5 % *		3162	5534	75,0 % *
Musiikki	7020	7845	11,8 % *		5682	6383	12,3 %
TAITOAINEET	30426	30890	1,5 %		24682	24521	-0,7 %
Kotitalous	5989	5879	-1,8 %		5606	5306	-5,4 %
Käsityö	7734	6934	-10,3 % *		6801	5940	-12,7 %
Tekninen Työ	1137	1166	2,6 %		934	974	4,3 %
Liikunta, terveys ja hyvinvointi	10302	10186	-1,1 % *		6986	6481	-7,2 %
Media ja tietotekniikka	5264	6725	27,8 % *		4355	5820	33,6 %
YHTEENSÄ	77383	82783	7,0 %		61190	65377	0,068
					79 %	79 %	-0,1 %
OPISKELIJAMÄÄRÄT LUENNOT JA TAPAHTUMAT 2016							
Luennot 298 kpl, 8955 kävijää							
Tapahtumat 5 265 *** kävijää							

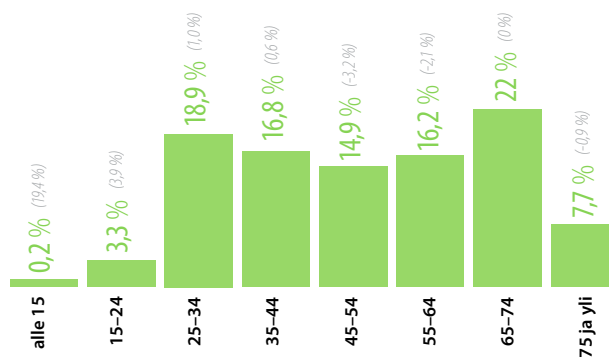
Säännölliset opiskelijat ilmoittautuneista. Säännöllinen opiskelija on ollut 2/3 paikalla.

* Yleisluennoille, kirjallisuuspiireihin yms. tapahtumiin osallistuneiden merkitsemistarkkuutta muutettiin 2016.

** Sisältää Tapahtumat - ei opetusta ja Tapahtumat - opetusta -tilastot 23.1.2017.

OPISKELIJOIDEN IKÄJAKAUMA AINERYHMITTÄIN 2016

Avoin oppimisympäristö, normaali, tapahtuma – opetusta, henkilöstökoulutus, ERI kurssit (omakustanne), maksupalvelu, yleisluento, avoin yliopisto (20.1.2017)

AINERYHMÄT	Alle 15	15-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65-74	75 yli
Koti ja puutarha	0	2	20	16	16	15	7	0
Kielet	3	394	2200	1795	1699	2051	3082	784
Luonto, ympäristö, tekniikka ja liikenne	0	7	221	208	159	120	69	5
Kuvataide	17	107	729	629	531	622	835	327
Musiikki	1	75	568	537	434	429	549	183
Kotitalous	1	94	483	573	435	363	337	46
Käsityö	14	47	457	583	598	669	695	160
Liikunta, terveys ja hyvinvointi	0	83	810	648	619	709	1389	508
Tietotekniikka	0	16	183	262	354	434	811	312
Ihminen, yhteiskunta & kulttuuri	1	125	349	322	230	214	267	48
Kirjallisuus, teatteri ja äidinkieli	6	60	319	252	207	215	457	279
YHTEENSÄ	43	939	5321	4723	4186	4556	6190	2162
	0,2 %	3,3 %	18,9 %	16,8 %	14,9 %	16,2 %	22,0 %	7,7 %
MUUTOS% 2015-2016	19,4 %	3,9 %	1,0 %	0,6 %	-3,2 %	-2,1 %	0,0 %	-0,9 %

Opiskelija vain kerran tilastossa.

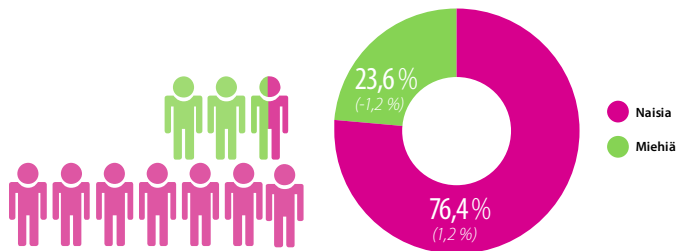
OPISKELIJOIDEN SUKUPUOLIJAKAUMA AINERYHMITÄIN 2016

Avoin oppimisympäristö, normaali, tapahtuma – opetusta, henkilöstökoulutus, ERI kurssit (omakustanne), maksupalvelu, yleisluento, avoin yliopisto (20.1.2017)

AINERYHMÄ	YHTEENSÄ	2015 MIEHIÄ	NAISIA		YHTEENSÄ	2016 MIEHIÄ	NAISIA
Koti ja puutarha					76	2	74
Kielet	12013	3267	8746		11861	3068	8793
Luonto, ympäristö, tekniikka ja liikenne	895	386	509		789	305	484
Kuvataide	3697	659	3038		3789	653	3136
Musiikki	2911	896	2015		2774	831	1943
Kotitalous	2207	510	1697		2320	492	1828
Käsityö	3218	406	2812		3200	404	2796
Liikunta, terveys ja hyvinvointi	4673	613	4060		4763	659	4104
Tietotekniikka	2321	614	1707		2370	592	1778
Ihminen, yhteiskunta & kulttuuri	1564	369	1195		1555	329	1226
Kirjallisuus, teatteri ja äidinkieli	1744	299	1445		1794	304	1490
YHTEENSÄ	28133	6990	21143		27928 *	6604	21324
Prosentteina	100 %	24,8 %	75,2 %		100 %	23,6 %	76,4 %
MUUTOS% 2015–2016					-0,7 %	-1,2 %	1,2 %

Opiskelija vain kerran tilastossa.

* = sukupuoltilastoista puuttuu yleisluentojen osallistujamäärät. Sukupuolia ei merkitä tapahtumissa ja yleisluentoilla.

KAIKKIALLA kaupungissa

Toimipisteet:

- ① **KAAPELITEHDAS**
Tallberginkatu 1 C, 3. krs
- ② **KANNELTALO**
Klaneettitie 5, 2. krs
- ③ **KUVATAIDEKESKUS HAPPI**
Sörnäisten rantatie 31
- ④ **MALMITALO**
Ala-Malmin tori 1 B
- ⑤ **MAUNULA-TALO**
Metsäpurontie 4
- ⑥ **OPISTOTALO, KALLIO**
Helsinginkatu 26
- ⑦ **OULUNKYLÄTALO**
Kylänvanhimmantie 25
- ⑧ **POHJOIS-HAAGAN TOIMIPISTE**
Näyttelijäntie 14, 2. krs
- ⑨ **RAJAMETSÄNTIEN TOIMIPISTE**
Rajametsäntie 32
- ⑩ **SILKKIKUTOMO, HERTTONIEMI**
Laivalahdenkatu 2b A
- ⑪ **STOA, ITÄKESKUS**
Turunlinnantie 1
- ⑫ **VUOTALO**
Mosaikkitori 2

toimistopalvelut

Helsingin kaupunki
Suomenkielinen työväenopisto

Asiakaspalvelu:
puh. 09 310 88610
tyovaenopisto@opisto.hel.fi
www.hel.fi/tyovaenopisto

PL 5300
00099 Helsingin kaupunki

JULKAISIJA Helsingin työväenopisto
PL 5300, 00099 Helsingin kaupunki
puh. 09 310 8811
TOIMITUS Annamari Korpi ja Mari Larkovirta
ULKOASU Arja Aikavuori
KUVAT Suvi-Tuuli Kankaanpää

